

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
EDUKOLOGIJOS FAKULTETAS
EDUKOLOGIJOS KATEDRA**

Eglė Černiauskaitė
Karjeros edukologijos magistrantūros studentė

**PAAUGLIŲ IŠ SOCIALINĖS RIZIKOS ŠEIMŲ PROFESINIO
APSISPRENDIMO VEIKSNIAI**

Magistro darbas

Mokslinis vadovas (ė)
doc. dr. Dalia Augienė

Šiauliai, 2014

Darbas originalus.....Eglė Černiauskaitė
(studento parašas)

TURINYS

ĮVADAS	5
1. PROFESINIO APSISPSENDIMO TEORINIAI ASPEKTAI.....	7
1.1. Profesinį apsisprendimą lemiantys veiksniai.....	7
1.2. Profesinio apsisprendimo raida paauglystėje	12
2. SOCIALINĖS RIZIKOS ŠEIMA.....	16
2.1. Socialinės rizikos šeimos charakteristika	16
2.2. Socialinės rizikos šeimų vaikų apibūdinimas.....	18
2.3. Tėvų ir vaikų santykiai socialinės rizikos šeimoje	20
3. PAAUGLIŲ (16 – 18 METŲ) IŠ SOCIALINĖS RIZIKOS ŠEIMŲ PROFESINIO APSISPSENDIMO VEIKSNIŲ EMPIRINIS TYRIMAS	22
3.1. Empirinio tyrimo metodika	22
3.2. Tyrimo dalyviai	25
3.3. Paauglių (16 – 18 metų) iš socialinės rizikos šeimų profesinio apsisprendimo veiksnių analizė.....	26
3.3.1. Paauglių profesinio apsisprendimo analizė	26
3.3.2. Profesinio apsisprendimo veiksnių analizė.....	39
3.3.2.1. Išorinių profesinio apsisprendimo veiksnių analizė	39
3.3.2.2. Vidinių profesinio apsisprendimo veiksnių analizė.....	43
IŠVADOS	44
REKOMENDACIJOS	45
LITERATŪRA	46
PRIEDAI	49

SANTRAUKA

Černiauskaitė E. PAAUGLIŲ IŠ SOCIALINĖS RIZIKOS ŠEIMŲ PROFESINIO APSISPRENDIMO VEIKSNIAI. Karjeros edukologijos magistro baigiamasis darbas / mokslinė vadovė doc.dr. Dalia Augienė; Šiaulių universitetas, Edukologijos katedra.– Šiauliai, 2014.–56 p.

Magistro darbas

Tyrimo aktualumas. Profesijos pasirinkimas labai svarbus gyvenimo momentas. Šiandieniniame pasaulyje profesijos rinkimasis tampa vienu svarbiausių jauno žmogaus gyvenimo procesų, kurio metu priimamas sprendimas, įtakosiantis tolimesnį gyvenimą. Profesijos pasirinkimą sąlygoja ne tik įvairūs vidiniai, bet ir išoriniai veiksniai. Tačiau svarbu atsižvelgti į šeimos kultūrinį bei socialinį kontekstą, nes šeima yra vienas pagrindinių informacijos apie profesijas šaltinių ir turi didelę įtaką profesijos pasirinkimo procese.

Tyrimo objektas: Paauglių (16 – 18 metų) iš socialinės rizikos šeimų profesinio apsisprendimo veiksniai.

Tyrimo hipotezės:

- 1) Tikėtina, kad šeima mažai įtakoja paauglių, iš socialinės rizikos šeimų, profesinį apsisprendimą.
- 2) Tikėtina, kad paauglių, iš socialinės rizikos šeimų, profesinis apsisprendimas susijęsu pažangumu.
- 3) Tikėtina, kad paauglių, iš socialinės rizikos šeimų, profesinis apsisprendimo didesnę reikšmę turi vidiniai profesinio apsisprendimo veiksniai, nei išoriniai.

Tyrimo tikslas – Išsiaiškinti, paauglių iš socialinės rizikos šeimų, profesinio apsisprendimo veiksniai.

Tyrimo metodai:*Teoriniai.* Siekiant išsiaiškinti veiksniai įtakojančius paauglių iš socialinės rizikos šeimų profesinį apsisprendimą atlikta mokslinės, pedagoginės ir psichologinės literatūros analizė. *Empiriniai.* Tyrimui pasirinktas anketos metodas, skirtas paaugliams iš socialinės rizikos šeimų. *Statistiniai.* Tyrimo rezultatai apdoroti bei suskaičiuoti Excel ir SPSS kompiuterinėmis programomis.

Tyrimo imtis ir vieta. Tyrimas atliktas 2013 m. lapkričio mėn. Tiriamieji yra paaugliai (16 – 18m.) iš socialinės rizikos šeimų. Apklausoje dalyvavo 159 respondentai.

Atlikus šį tyrimą galima teigti, kad pagrindiniai veiksniai, turintys įtakos paauglių (16 – 18 metų) iš socialinės rizikos šeimų profesinį apsisprendimą įtakoja du pagrindiniai veiksniai: vidiniai: fiziniai (asmens fizinė sveikata), psichiniai (interesai, pomėgiai, savęs vertinimas), ir išoriniai: socialiniai (tėvu socialinė padėtis, mokslo įstaigų artumas, tėvu išsilavinimas beidarbais, šeimos vertybinės nuostatos), ekonominiai (šalies ekonominė situacija, darbo rinkos tendencijos ir padėtis). Žemas domėjimosi lygis neformalia veikla, mokymosi motyvacijos stoka, tėvų autoriteto nebuvimas, prasta draugų įtaka, disciplinos nebuvimas įtakoja labai menkus gyvenimo siekius, darbininkiškų profesijų pasirinkimą, minimalų išsilavinimą.

SUMMARY

Černiauskaitė E., FACTORS OF VOCATIONAL DECISION OF TEENAGERS FROM DISADVANTAGED FAMILY. The Master thesis of Career Education / supervisor doc. dr. Dalia Augienė; Šiauliai University, the Department of Educology, Šiauliai, 2014. – p. 56

Master Thesis

The relevance of the research. Career choice is a very important moment of life. In today's world choosing the profession is becoming one of the most important process in the young man's life, leading to the decision influencing the continuum of life. The choice of the profession is influenced not only by various internal factors, but also external ones. However, it is important to take into account the family's cultural and social context because the family is one of the main sources of information about careers and have a significant impact on career choices process.

Object of the research. Factors of vocational decision of teenagers (16 – 18 years) from disadvantaged families.

Hypothesis of the research

1) It is likely that the family has a little influence for the vocational decision for teenagers from disadvantaged families.

2) It is likely that vocational decision for teenagers from disadvantaged families is related to their achievement.

3) It is likely that teenagers from disadvantaged families, professional self more importance to internal self-determination of occupational factors than external.

Aim of the research. Find out the factors of vocational decision of teenagers from disadvantaged families.

Methods of the research. Theoretical. In order to determine the factors influencing the vocational decision of teenagers from disadvantaged families, a scientific, educational and psychological literature was analyzed. Empirical. A questionnaire survey method has been chosen for teenagers from disadvantaged families. Statistics. The results were computed using programs Excel and SPSS.

The scope of the research. Subjects are teenagers (16 – 18 years) from disadvantaged families in Telšiai district. The survey involved 159 respondents.

The result showed that the main factors affecting the vocational decision of teenagers (16 - 18 years) from disadvantaged families are two: internal: physical (personal physical health), mental (interests, hobbies, self-assessment) and external: social (social status of parents, distance to education institutions, parents' education and work, family's moral values). Low interest rates in informal activities, lack of learning motivation, lack of parental authority, bad influence of friends, lack of discipline affect the very poor life goals, the working-class career choice, minimal education.

IVADAS

Temos aktualumas ir problema.

Profesijos pasirinkimas labai svarbus gyvenimo momentas. Šiandieniniame pasaulyje profesijos rinkimasis tampa vienu svarbiausių jauno žmogaus gyvenimo procesų, kurio metu priimamas sprendimas, įtakosiantis tolimesnį gyvenimą. Nuo profesijos pasirinkimo priklauso būsimas darbas, pasitenkinimas gyvenimu, gyvenimo stilius ir laisvalaikis, draugų ratas, padėtis visuomenėje. Profesija pasirenkama visam gyvenimui, todėl svarbu, kad ją, kaip ir gyvenimo draugą, moksleivis rinktųsi apgalvotai. Jeigu tai daroma teisingai, žmogus dirba kūrybiškai, su ugnele, nuolat jaučia pasitenkinimą, nugyvena prasmingą gyvenimą ir daug pasiekia. (Miškinis, 2003).

Apie veiksnius įtakančius profesijos pasirinkimą rašė Bitinas B. (1961), Augienė D. (2009), K. Miškinis (2003), Adamonienė R., Daukilas S., Jovaiša L. (1978; 1981; 1997; 1999; 2003), Kregždė S. (1988), Lemme B. H. (2002), Miškinis K. (2003), Beresnevičienė D. (1990), Kučinskienė R. (2003). L. Jovaiša (1999) savo knygoje išvardina teorijas, kuriomis yra vadovaujamosi sprendžiant profesijos pasirinkimą. Todėl profesijos rinkimosi problemai spręsti vadovaujamosi įvairiomis teorijomis: vystymosi, savivokos (D. Super, 1949, 1964), tipologijos (J. Holland, 1959, 1972), socialinio išmokymo (J. Krumboltz, 1979, 1990), profesinių aspiracijų (L. Gottfredson, 1981), prisitaikymo prie darbo (R. Dawis, 1984, 1992). Šios teorijos padeda suvokti kaip vyksta profesijos pasirinkimas, apsisprendimas ir kaip reikėtų teikti pagalbą jei jaunuoliui išskyla sunkumų.

Pasak Augienės D. (2009) profesijos pasirinkimą sąlygoja ne tik įvairūs vidiniai, bet ir išoriniai veiksniai. Tačiau svarbu atsižvelgti į šeimos kultūrinį bei socialinį kontekstą, nes šeima yra vienas pagrindinių informacijos apie profesijas šaltinių ir turi didelę įtaką profesijos pasirinkimo procese.

Tyrimo naujumas/ reikšmingumas. Lietuvoje yra atlikta tyrimų apie profesijos pasirinkimo veiksnius. 2003m. Reigardienės J., Zdanavičiaus A. „Mokinių požiūris į profesinio informavimo organizavimą bendrojo lavinimo mokykloje“. 2007m. Railienė A. „Mokinių požiūris į profesinio informavimo organizavimą bendrojo lavinimo mokykloje“. Tačiau paauglių iš socialinės rizikos šeimų profesinio apsisprendimo veiksnių yra mažai nagrinėta.

Tyrimo objektas: Paauglių (16 – 18 metų) iš socialinės rizikos šeimų profesinio apsisprendimo veiksniai.

Hipotezės:

- 1) Tikėtina, kad šeima mažai įtakoja paauglių, iš socialinės rizikos šeimų, profesinį apsisprendimą.

- 2) Tikėtina, kad paauglių, iš socialinės rizikos šeimų, profesinis apsisprendimas susijęs su pažangumu.
- 3) Tikėtina, kad paauglių, iš socialinės rizikos šeimų, profesinis apsisprendimo didesnę reikšmę turi vidiniai profesinio apsisprendimo veiksniai, nei išoriniai.

Tyrimo tikslas: Išsiaiškinti, paauglių iš socialinės rizikos šeimų, profesinio apsisprendimo veiksniai.

Tyrimo uždaviniai:

- 1) Mokslinės literatūros analizė apie profesinio apsisprendimo veiksniai ir socialinės rizikos šeimą.
- 2) Išsiaiškinti paauglių (16 – 18 metų) iš socialinės rizikos šeimų profesinio apsisprendimo veiksniai.
- 3) Išsiaiškinti šeimos įtaką paauglių (16 – 18 metų), iš socialinės rizikos šeimų, profesinio apsisprendimui.
- 4) Nustatyti ryšį tarp paauglių (16 – 18 metų), iš socialinės rizikos šeimų, profesinio apsisprendimo ir pažangumo.

Tyrimo metodologija: D.E. Super nuomone (Augienė, 2009), kad karjeros modeliai yra nulemti socialinių ir ekonominių veiksnių, protinių ir fizinių gebėjimų, asmeninių charakteristikų ir galimybių, kurias asmuo turi ir gali pasinaudoti. A. Roe karjeros projektavimo teorija (Augienė, 2009) gilinasi į tėvų ir vaikų tarpusavio santykių ypatumus, jų raidą.

Tyrimo metodai: *Teoriniai.* Siekiant išsiaiškinti veiksniai įtakojančius paauglių iš socialinės rizikos šeimų profesinį apsisprendimą atlikta mokslinės, pedagoginės ir psichologinės literatūros analizė. *Empiriniai.* Tyrimui pasirinktas anketos metodas, skirtas paaugliams iš socialinės rizikos šeimų. *Statistiniai.* Tyrimo rezultatai apdoroti bei suskaičiuoti Excel ir SPSS kompiuterinėmis programomis.

Tyrimo imtis ir organizavimas. Tyrimas atliktas 2013 m. lapkričio mėn. Tiriamieji yra paaugliai (16 – 18m.) iš socialinės rizikos šeimų. Apklausoje dalyvavo 159 respondentai.

Tyrimo organizavimo etapai:

1. Mokslinės literatūros analizė pasirinkta tema (2013 m. nuo birželio iki spalio mėn.).
2. Anketų sudarymas (2013 m. rugsėjo – spalio mėn.).
3. Tyrimo vykdymas (2013 m. lapkričio mėn.).
4. Tyrimo rezultatų analizė, išvadų formulavimas, rekomendacijų rengimas (2013 m. lapkričio - 2013 gruodžio mėn.)

Darbo struktūra. Darbą sudaro santrauka lietuvių ir anglų kalbomis, įvadas, teorinė dalis suskirstyta į 2 dalis, tyrimo metodika, tyrimo rezultatai ir jų analizė, literatūros sąrašas sudarytas iš 50 šaltinių. Darbe pateikiama 1 paveikslas ir 28 lentelių. Bendra darbo apimtis 55puslapiai.

1. PROFESINIO APSISPRENDIMO TEORINIAI ASPEKTAI

1.1. Profesinį apsisprendimą lemiantys veiksniai

Profesijos pasirinkimas yra vienas iš svarbiausių apsisprendimų gyvenimo momentas – atsakingas sprendimas, reikalaujantis asmenybės aktyvumo, brandos ir atsakomybės. Nuo to, ar tinkamai pasirengta savarankiškam gyvenimui: kurti, pasirinkti specialybę, profesiją, suvokti socialinę aplinką, įvaldyti bei formuoti save, priklauso tolesnis žmogaus gyvenimas, jo socializacija. Todėl svarbu aptarti, kokie veiksniai turi įtakos profesijos pasirinkimui.

Profesinis apsisprendimas- svarbus bendro asmenybės apsisprendimo aspektas, siejamas su jos sąmoningu siekiu surasti vietą gyvenime ir darbo pasaulyje, suprasti save ir savo profesinį pašaukimą, suplanuoti gyvenimo kelią. Apsisprendimo sąvoka reiškia ne tik aktyvų, savarankišką ir sąmoningą pasirinkimą, bet ir savo asmenybės plėtros ribų nustatymą. Rinkimasis- tam tikras kompromisas, atsisakymas nereikšmingų dalykų dėl asmenybei svarbesnių tikslų. S. Kregždė (1988) profesinį apsisprendimą sieja su socialiniu apsisprendimu, nes tai individo siekis užimti tam tikrą vietą socialinėje visuomenėje, įsijungti į socialinių santykių sistemą.

D. Beresnevičienė (1995) teigia, kad profesijos pasirinkimas – nėra vienkartinis procesas, vykstantis tik tam tikru apibrėžtu laiku. Priešingai, profesijos rinkimasis apima daugelį profesijų atrankos bei atmetimo etapų, prasideda ankstyvoje vaikystėje ir baigiasi ankstyvoje paauglystėje. Paauglystėje pasirinkta profesija neretai vėliau, jau baigiant profesinio rengimo mokyklą, tampa nepatraukli, net atgrasi. Profesiniai ketinimai dažnai kinta įsidarbinus pagal įgytąją specialybę ir net vėliau. Sąmoningą profesijos pasirinkimą lemia daugelis veiksnių, tačiau vieni iš svarbesnių yra: profesijų pažinimas, savęs pažinimas, santykio tarp profesijos reikalavimų ir savo išgalių adekvatus įvertinimas.

Profesijos pasirinkimas – tam tikros profesinės veiklos srities pasirinkimas, atsižvelgiant į savo interesus, polinkius, galimybes bei darbo rinkos poreikius (Leonavičius, 1996). R. Adomaitienė, S. Daukilas, B. Krikščiūnas, I. Maknienė, A. Palujanskienė (2001) pateikia tokius profesijos pasirinkimo aspektus:

- Preferencija- šiuo požiūriu pasirinkimas reiškia, kuriai profesijai asmuo suteiktų pirmenybę, jei jam būtų pasiūlyti keli galimi variantai.
- Aspiracija- tai pasirinkimas, kurį asmuo laiko idealiausiu ir vertingiausiu. Tai profesija, kurios labiausiai siektume, jei turėtume pačias palankiausias sąlygas. Tai daugiau svajonių ir pageidavimų lygmuo, nei realus profesinis pasirinkimas.

- Kėtinimas (intencija)- tai sęmoningas ųmogaus siekimas atlikti veiksmę pagal numatyęę planę ir gauti pageidaujameę rezultataę. Kėtinimus galima suųinoti tik paklausus kokięę profesijęę nusprendęę pasirinkti.

Kaip teigia L. Jovaiša (1999) profesijos rinkimasis- daugkartinis aktas, ilgalaikis procesas. Kol priimamas galutinis sprendimas, daroma serijos sprendimę. Apgalvojami visi galimi rinkimosi variantai. Kartais jie tikrinami pasitariant su tėvais, mokytojais, psichologais. Labai gerai, jeigu susidaro progos išbandyti save kokiam nors specializuotame darbe. K. B. Paulavičius (2002) profesijos pasirinkimę taip pat traktuoja kaip ilgalaikę ir sudętingę procesę, o D. Beresnevičienę (1990) profesijos pasirinkimę apibędina kaip individualę mokinio apsisprendimę įsisęmoninus profesinio tinkamumo tam tikrai profesijai kriterijus ir ųinant objektyvię informaciję apie turimas pasirinktai profesijai reikšmingas savybes, tolesnes ję lavinimo ir ugdymo perspektyvas, praktiškai išbandant savo pasiryųimę ir išgales sękmingai dirbti. Kaip ir L. Jovaiša (1999) Z. Bartnikienę (1989) paųymi, kad profesijos rinkimasis nėra vienkartinis aktas, bet ilgalaikis procesas. Tai procesas turintis savo etapus ir apimantis įvaisius ųmogaus amųiaus tarpnius. Jis apima pasirengimę rinktis profesiję, apsisprendimę, profesijos įgijimę ir įvirtinimę. Profesijos pasirinkimę sęlygoja: asmens fiziologinęs ir sveikatos galimybęs; asmenybęs kryptingumas; informacijos kiekis apie profesiję; emocinis santykis su profesija.

Šiandien postmodernioje visuomenėje, kurioje vyksta spartęs ekonominiai, socialiniai ir politiniai pokyčiai, karjeros planavimas, organizavimas ir valdymas kasdien tampa vis aktualesnis, nes karjera daugeliui ųmonių yra svarbiausias veiksnys, apibędinantis gyvenimo kokybę. Karjera yra vienas svarbiausių asmenybęs savimonęs, savivertęs, savigarbos, saviraiškos šaltinių (Augienę, 2009). Kaip teigia K. B. Paulavičius (2002) profesijos pasirinkimę lemia įvairęs vidiniai ir išoriniai veiksniai: šeima, amųius, mokymosi rezultatai, moksleivio gebęjimai, profesijos prestiųas, kuris daųniausiai bęna susijęs su situacija darbo rinkoje, tėvų išsilavinimas bei daugelis kitų veiksnių. Prie išorinių veiksnių R. Adomaitienę, S. Daukilas, B. Krikščiūnas, I. Maknienę, A. Palujanskienę (2001) priskiria:

- 1) pasirinkimo alternatyvę- pasirinkti galima tik tuomet, kai yra iš ko rinktis;
- 2) pasirinkimo motyvaciję- šis procesas visuomet orientuotas į asmeninius tikslus, kurių daųnai ateityje norętume pasiekti arba išvengti;
- 3) pasirinkimo laisvę- ję gali apriboti pvz.: jaunuolio socialinę aplinka.

Pasak Augienęs D. (2009) profesijos pasirinkimę sęlygoja ne tik įvairęs vidiniai (amųius, intelektas, asmenybę, interesai, aspiracijos, potraukis kuriai nors sričiai, bet ir išoriniai veiksniai: šeima, draugai, ųiniasklaida, mokymosi institucijos, bendruomenę, švietimas, įvairęs procesai šalyje ir pasaulyje. Paauglių profesiniam pasirinkimui įtakos turi daugelis veiksnių. Tai

gyvenimo aplinkybės, asmenybės nuostatos, pasiekimai moksle. Tačiau svarbu atsižvelgti į šeimos kultūrinį bei socialinį kontekstus, nes šeima yra vienas pagrindinių informacijos apie profesijas šaltinių ir turi didelę įtaką profesijos pasirinkimo procese (Ferry N. M. 2006).

Stanišauskienė V. (2004) taip pat nurodo Laužiko (1987) išskirtus išorinius ir vidinius profesijos rinkimosi veiksnius. Išoriniai- tėvų, pažįstamų įtaka, pavyzdys, prikalbėjimai, geros ateities perspektyvos, uždarbis. Vidiniai veiksniai- tai patraukimas tą darbą dirbti, domėjimasis darbo turiniu. Pabrėžiama, jei profesijos pasirinkimą lemia ne vidiniai, o išoriniai veiksniai (garbė, uždarbis), tai žmogų skatina dirbti įsikalbėjimas, didelis valingas nusistatymas, o toks nuolatinis nusistatymas be reikiamo intereso neretai sukelia asmenybei įvairių konfliktų. Interesas suteikia žmogaus veiklos tikslams kryptį, padeda orientuotis, pažinti naujus faktus, suvokti tikrovę (Psichologijos žodynas,1993). Norint išvengti konfliktų, būtina siekti vidinės harmonijos, kuri įmanoma tik gerai pažinus savo polinkius, gebėjimus, darbo turinį. Kregždė S (1988) interesus skirsto į vartotojo, veikėjo ir specialiai profesinį. Jie apima interesų formavimąsi nuo atsiradimo iki brandumo. Klasifikacijos pagrindas- tai žmogaus veiklos aktyvumas ir profesinių interesų struktūrinės ypatybės.

Išanalizavus mokslininkų darbus (Jovaiša L., Laužackas R., Augienės D., Paulavičius K.B., Adomaitienė R., Daukilas S., Krikščiūnas B., Maknienė I., Palujanskienė A), galima teigti, kad profesiniam apsisprendimui įtakos turi du pagrindiniai veiksniai:

1) Vidiniai:

- Fiziniai (asmens fizinė sveikata),
- Psichiniai (interesai, pomėgiai, charakteris, temperamentas, savęs vertinimas),
- Dvasiniai (moralinės ir vertybinės nuostatos).

2) Išoriniai:

- Socialiniai (tėvų socialinė padėtis, mokslo įstaigų artumas, tėvų išsilavinimas beidarbais, šeimos vertybinės nuostatos),
- Ekonominiai (šalies ekonominė situacija, darbo rinkos tendencijos ir padėtis),
- Visuomeniniai (požiūris į išsilavinimą, požiūris į darbą, visuomeniniu vertybių sistema).

L. Jovaiša (1981) pateiki šiuos profesijos rinkimuisi įtakos turinčius keturių grupių profesijos rinkimosi veiksnius:

- 1) socialiniai-ekonominiai veiksniai – tai gyvenamoji aplinka: tėvų socialinė- ekonominė bei kultūrinė padėtis, gamybinė-kultūrinė aplinka, uždarbis, mokslinė-techninė pažanga;

- 2) ugdymo veiksniai – darbų pamokos, fakultatyviniai užsiėmimai, mokinių veikla dalykiniuose, technikos, meno, sporto būreliuose. Žinios, mokėjimai ir įgūdžiai visada veikia, todėl dažnai ir lemia profesijos pasirinkimą;
- 3) psichologiniai veiksniai – būtų tokie: profesinis subrendimas, intelektas, poreikis, interesai, vertybės, charakteris bei temperamentas profesijos pasirinkimo procese vaidina tam tikrą vaidmenį;
- 4) sveikatos veiksniai – įvairios chroniškos ligos, buvusių sunkių somatinių ligų padariniai, psichiniai sutrikimai, invalidumas, fizinės bei psichinės reabilitacijos galimumas turi įtakos profesijos pasirinkimui.

Jovaiša L. (1999) papildoma asmenybinių profesinį apsisprendimą įtakančių veiksnių sąrašą ir prie jau pateiktų priskiria:

- 1) fizinę sambrandą, apimančią normalų kūno išsivystymą, fizinę ir psichinę sveikatą, tinkamą profesiniam mokymuisi ir darbui;
- 2) psichinį subrendimą, kuris matuojamas pagal savivokos bei savimonės, interesų bei polinkių, intelekto ir kitokių sugebėjimų bei charakterio kokybę. L.Jovaiša išskiria profesinį intelektą- tai kaip karjeros intelektas, padedantis siekti profesinės sėkmės;
- 3) socialinius veiksnius- tokius kaip tėvų socialinė branda, mokslo įstaigų artumą. Būdamas pagrindiniu socializacijos veiksniu, šeima tiesiogiai ir netiesiogiai įtakoja profesinį pasirinkimą. Šeimoje susipažįstama su vaidmenų modeliais, kaupiama patirtis, diegiama vertybių sistema, teikiama parama ir paskatinimas, išryškintos šeimos tradicijos, lūkesčiai, reikalavimai;
- 4) visuomeninė ekonominė padėtis- pastebėta, kad žemesniam visuomeniniam sluoksniui priklausantys asmenys dažniau renkasi darbą, kuriame mažesnės karjeros galimybės, o aukštesniam visuomenės sluoksniui priklausantys žmonės renkasi karjerą;
- 5) ekonominius veiksnius- nuo jų priklauso galimybės rasti darbą dominuojančioje srityje;
- 6) kultūrinius veiksnius apimančius bendrąjį humanitarinį ir socialinį lavinimą, padedantį subrandinti jaunimą profesinei veiklai;
- 7) dvasiniai veiksniai, kurie artimai siejasi su kultūriniais veiksniais. Dvasiniai veiksniai- nenykstančios vertybės, įkvėptas jų siekis, nepalaužiama valia dirbti kitų laisvei, santaikai, dvasiniai ir materialiniai gerovei.

B.H. Lemme (2003) išskiria šešis svarbiausius profesinį apsisprendimą įtakančius veiksnius, kurie labiausiai įtakoja jaunuolius:

- 1) žinios apie galimybes – profesijos pasirinkimą apsunkina tai, kad yra didelis profesijų skaičius. Dažnai profesijos pasirenkamos arba atmetamos vadovaujantis stereotipais, netikslia ar nepilna informacija;

- 2) rinkos sąlygos – profesijos pasirinkimą lemia ekonominiai ir demografiniai veiksniai, nuo kurių priklauso galimybės rasti darbą dominančioje srityje;
- 3) šeimos nuostatos, tradicijos ir lūkesčiai – būdama pagrindiniu socializacijos veiksniu, šeima tiesiogiai ir netiesiogiai prisideda prie profesijos pasirinkimo: joje susipažįstama su vaidmenų modeliais, kaupiama patirtis, numatomos galimybės; diegiama tam tikra vertybių sistema; teikiama parama ir paskatinimas, išryškinamos šeimos tradicijos, lūkesčiai, reikalavimai;
- 4) artimumo veiksniai – dažnai sprendimą lemia buvimas tinkamoje vietoje tinkamu laiku arba pažįstamo žmogaus patarimas bei rekomendacija. Net geografinė vieta gali būti lemtinga renkantis profesiją;
- 5) socialinė padėtis – profesiją įvairiais būdais gali lemti visuomeninė ekonominė padėtis. Būtent nuo jos priklauso finansiniai ir socialiniai ištekliai, galimybė lavintis, vertybių sistema, požiūris į save;
- 6) lyčių vaidmenys – išsilavinimo ir karjeros tikslus lemia ir asmeniniai, ir visuomeniniai įsitikinimai apie moterims ir vyrams tinkamas profesijas.

Anot Petrauskaitės R. (1996) šeimos ir artimų žmonių pagalba renkantis profesiją labai svarbus veiksnys. Dažniau ir artimiau bendraudami šeimos nariai geriau pažįsta jauną žmogų ir gali duoti naudingų patarimų. Patariantys šeimos nariai ar giminaičiai būna vyresni, todėl jie jau turi profesijos rinkimosi patirties ar darbo patirties, kuri gali būti naudinga besirenkančiam profesiją. Tėvai daro įtaka savo vaikams, dėl kurios atsiranda paveldėjimas, kai vaikai tęsia pradėtas tradicijas, pasirinkdami jų profesijas. Kaip teigia Bartnikienė Z. ir Paurienė L. (1989), tėvai dažnai per vaikus stengiasi patenkinti savo interesus. Dažniausiai pasitaikanti klaida, tai tėvų primygtinis įkalbinėjimas vaikams rinktis pelninga profesija, tačiau tėvai net nesusimąsto, ar jų vaikai tinkami tai profesijai. Kartais per vaikus bando realizuoti savo neišsipildžiusias svajones.

L. Jovaiša teigia, kad psichinį subrendimą profesijos pasirinkimui reikėtų matuoti patirties, savivokos bei savimonės, interesų bei polinkių, intelekto, kitokių sugebėjimų, charakterio kokybe. Lemiamas veiksnys, spartinantis individo profesinę brandą, yra patirtis, įgyta mokantis mokykloje ar praktiškai atliekant tam tikrus darbus, kurie teikia žinojimą, motyvacijos kryptį, protingesnio rinkimosi galimybę. R. Adomaitienė, S. Daukilas, B. Krikščiūnas, I. Maknienė, A. Palujanskienė (2001) remdamasi užsienio mokslininkų atliktais tyrimais nurodo pagrindinius veiksnius, kurie parodo pasirengimą profesijos pasirinkimui: reali praktinė profesinės veiklos patirtis ir įgūdžiai, kognityvinių funkcijų išsivystymas, mokymosi sėkmė (pažangumas), tėvų išsilavinimo lygis, pirminis profesinis orientavimas bendro lavinimo mokykloje, kultūrinės aplinkos stimuliavimas.

Taigi, kaip teigia R. Adomaitienė, S. Daukilas, B. Krikščiūnas, I. Maknienė, A. Palujanskienė (2001) profesinis apsisprendimas yra ilgalaikis, ne vienerius metus trunkantis procesas. Jis stipriai paveikia asmenybės gyvenimą, todėl jaunuolis, kuris renkasi profesiją, turi numatyti, kaip jo pasirinkimas atsilieps kitoms jo gyvenimo sritims (šeimai, laisvalaikiui, draugams), poreikiams, gyvenimo aplinkybėms. Pagal V. Stanišauskienės (2004) išvadas, tai profesinio apsisprendimo sėkmę lemia žmogaus savęs pažinimas (asmeninės kompetencijos), darbo pasaulio pažinimas, sprendimo priėmimo gebėjimas, veiklos planavimo ir organizavimo gebėjimas.

Prieš renkant profesiją svarbu įvertinti visus šiuos veiksnius, žinoti savo galimybes, sveikatos būklę ir reikalavimus kiekvienai profesijai. Tik apmąsčius visus veiksnius bus galima išvengti kliūčių pasirenkant tinkamiausia profesija, nuo apsisprendimo priklauso žmogaus esamo ir būsimo gyvenimo kokybė.

1.2. Profesinio apsisprendimo raida paauglystėje

Žukauskienė R. (2012) paauglystę skirsto į tris fazes:

- 1) ankstyvoji paauglystė nuo 11 – 14 metų;
- 2) vidurinioji paauglystė nuo 14 – 16 metų;
- 3) vėlyvoji paauglystė nuo 16 – 18-19 metų. Paaugliai subręsta taip, kad atrodo, kaip suaugusieji. Stresas mažas, o įveikos sugebėjimai didžiausi, palyginus su ankstesniais paauglystės laikotarpiais.

Beresnevičienė D. (1990) nurodo, kad profesijos pasirinkimas nėra vienkartinis procesas, vykstantis tam tikru apibrėžtu laiku. Priešingai, profesijos rinkimasis, kaip teigia vystymosi teorijų atstovai, apima daugelį profesijų atrankos bei atmetimų etapų, prasideda ankstyvoje vaikystėje ir baigiasi ankstyvoje paauglystėje. Kitų autorių nuomone, negalima tiksliai to nustatyti, nes kiekvieno žmogaus raida yra individuali. Kaip teigia Jovaiša L. (1993) profesijos rinkimasis prasideda ankstyvojoje vaikystėje ir tęsiasi iki profesijos įgijimo, o dažnai ir visą gyvenimą.

Žukauskienė R. (2012) teigia, kad paauglystė E. Eriksono teorijoje apibūdinama kaip periodas, kurio metu individas turi pasiekti asmeninio tapatumo jausmą ir išvengti vaidmenų difuzijos bei tapatumo sumaišties. Vadinasi, individas turi vertinti savo pasiekimus ir trūkumus ir tai, kaip jis nori juos panaudoti. Paaugliai turi atsakyti į klausimus, kaip jie tapo tokie, kokie yra, kas jie yra ir kokiais jie taps. Šį tapatumą paaugliai privalo rasti patys, visuomenė jo nesuteikia, jis neatsiranda ir kaip brendimo fenomenas. Tapatumas pasiekiamas tik asmeninių pastangų dėka. Nenoras stengtis suformuoti savo tapatumą gali sąlygoti vaidmenų difuziją, dėl to paauglys

gali jaustis susvetimėjęs, izoliuotas, sutrikęs. Vertingas šios raidos stadijos pasiekimas yra ištikimybės (sau) išvystymas. Ištikimas, tvirtas savo vertybių laikymasis prisideda prie stabilaus tapatumo. Pasak A. Vaičiulienės (2004) paauglystė- tai antra individualizacijos fazė, kai paauglys siekia nutraukti emocinius ryšius su tėvais ir ieško naujų meilės prierašumo objektų ne šeimoje, o tarp bendraamžių. A. Petruolytė (2003) nurodo, kad tėvų autoritetas paauglių akyse dažniausiai menksta, tačiau jis lieka galioti tam tikrose srityse, kitose svarbesnė tampa bendraamžių nuomonė. Iš tėvų paaugliai perima vertybių sistemą, moralės principus, įvairiais gyvenimo atvejais gali kreiptis į tėvus patarimo. Tėvų įtaka paaugliams tuo stipresni, kuo geresni, šiltesni jų tarpusavio santykiai, kuo labiau jie grindžiami atvirumu, pasitikėjimu, elgesio ir ypač auklėjimo nuoseklumu.

Pagal pateiktus R. Kučinskienės (2003) teiginius apie profesijos rinkimosi proceso ypatumus sudaryta lentelė.

lentelė

Profesijos rinkimosi proceso ypatumai

<p>Periodas– bandomasis. Amžius – ankstyvoji jaunystė 11 – 17 metų. Charakteristikos– Vaikas labiausiai koncentruojasi į save- vertina savo interesus, polinkius, vertybes. Gerėja darbo reikalavimų supratimas, laiko perspektyvos suvokimas. <i>Interesų periodas</i> - įsisąmoninamas skirtumas tarp mėgstamų ir nemėgstamų veiklos rūšių. <i>Polinkių periodas</i> – polinkiai siejami su profesinėmis aspiracijomis. Ryškėja pageidaujamų profesijų grupės kontūrai. <i>Vertybių periodas</i> – remdamasis tam tikromis vertybėmis, individas prisiima atsakomybę už profesijos rinkimąsi ir tam tikrą konkretų sprendimą. Perėjimų periodas – individas įsisąmonina savo pasirinkimo esmę ir atsakomybę už šio sprendimo įgyvendinimą.</p>	<p>Periodas- realistinis. Amžius – vidurinioji jaunystė 17 – 18 metų Charakteristikos– Koncentruojamasi į prieinamas profesijas vertinant įvairių profesijų keliamus darbuotojui reikalavimus ir teikiamą naudą. Vyksta polinkių ir vertybių hierarchijos raida ir tolesnis profesijos pasirinkimo konkretinimas. <i>Tyrinėjimų periodas</i> – asmens profesijos rinkimosi alternatyvos susiaurėja iki dviejų – trijų , tačiau jis dar turi abejonių ir nėra galutinai apsisprendęs. <i>Apsisprendimo periodas</i> – priimamas sprendimas, pasirenkama tam tikra karjeros sritis. <i>Igyvendinimo periodas</i> – pasirenkama profesijos įgijimo arba darbo institucija (organizacija).</p>
---	--

R. Adamonienė , S. Daukilas, B. Krikščiūnas, I. Maknienė, A. Palujanskienė (2001) išskiria šiuos profesinio apsisprendimo raidos uždavinius:

- 1) Savęs pažinimas: žinoti pozityvaus savivaizdžio svarbą, toliau jį tikslinti ir įtvirtinti, pradėti atskleisti, formuoti sugebėjimus ir interesus, aiškiai apibrėžti, nustatyti savo gebėjimus bei interesus, suformuoti pradines vertybines orientacijas, susijusias su darbu, aiškiai apibrėžti, nustatyti savo sugebėjimus bei interesus, suformuoti pradines vertybines orientacijas, susijusias, toliau tobulinti ir tikslinti savęs pažinimą.

- 2) Profesinio lavinimosi galimybių tyrimas: kaupti informaciją apie įvairių profesijų pobūdį, turinį, reikšmę, studijuoti plačiau kai kurias profesijas, įgyti profesinės informacijos suradimu, supratimo ir panaudojimo įgūdžių, žinoti, kokie įgūdžiai yra būtini, norint surasti ir laimėti darbo vietą.
- 3) Profesinės karjeros planavimas: mokytis problemų sprendimo įgūdžių ir strategijų, žinoti sąryšį tarp žmogaus atliekamų socialinių vaidmenų, pažinti įvairias profesijas ir suprasti vyro ir moters vaidmenų pokyčius, karjeros planavimo proceso supratimas, pradėti suprasti, į kokius veiksnius būtina kreipti dėmesį renkantis profesiją, sudaryti mokymosi planą, kuris galėtų padėti renkantis profesiją, pradėti suvokti būsimą profesiją platesniame kontekste.

Pagal pateiktus Zunker V. G. (1998) karjeros vystymosi uždavinio ypatumas sudaryta lentelė.

2 lentelė

Karjeros vystymosi skaidrumo uždavinio ypatumas

Uždavinio pavadinimas	Amžius	Charakteristika
Skaidrumo uždavinys	14 – 18 metų .	Pažintinis procesas, kurio metu formuluojamas profesinis tikslas, paremtas išteklių žinojimu, atsitiktinumu, interesų, vertybių reikšmės supratimu ir to įtaka pageidaujamos profesijos siekimo planavimui.

Petkevičiūtė N. (2006) pateikia Superio profesinės karjeros fazę:

- 1) Aiškinimosi (nuo 15 – 24 metų)
- 2) Bandomasis (15- 17 metai; interesai, vertybės, gebėjimai svarbiausi renkantis profesiją);
- 3) Pereinamasis (18 – 21 metai, didėja realybės pojūtis)
- 4) Išmėginimų (realūs darbai 22-24 metai)

Pasak Vaičiulienės A. (2004) paaugliai daugiau laiko praleidžia su bendraamžiais. Su draugais jie jaučiasi individualybės. Jiems svarbūs laisvi santykiai ne šeimoje. Niekur kitur jie taip neišmoksta gerbti kitokį požiūrį kaip bendraudami su bendraamžiais. Jie mokosi suprasti save ir kitus, konkuruoti, mokosi suaugusiųjų santykių. Su bendraamžiais paaugliai dalijasi išgyvenimais, kuriuos ne visada gali atskleisti tėvams, jei santykiai šeimoje pernelyg konfliktiški. Aplinka turi didžiulę įtaką žmonių požiūriui į save, savo ateitį ir karjerą. Tačiau visi turi galimybę modeliuoti ir valdyti asmeninę karjerą . Socialinių mokslų teorija teigia, kad karjeros pasirinkimas yra aplinkos (namų, mokyklos, darbo, visuomenės) ir mokymosi iš aplinkos patirties produktas. Individai gali veikti aplinką taip, kaip aplinka veikia juos.

Paauglių psichologinę savijautą veikia daugelis išorinių veiksnių, pavyzdžiui, kitų vertinimas, santykiai su mokytojais, tėvais, bendraamžiais, mokyklos psichologinė atmosfera, sėkmė ir nesėkmės. Kad paauglys gerai jaustųsi, patirtų emocinį komfortą, be galo svarbus teigiamas savęs vertinimas. Teigiamai save vertinantys mokiniai pasitiki savimi, yra aktyvūs, stengiasi, todėl pasiekia ir geresnių rezultatų. Sėkmė suteikia pasitenkinimo savo veikla. Teigiamas savęs vertinimas susijęs su veiklumu, aukštu sociometriniu statusu ir gera savijauta bendruomenėje, o neigiamas savęs vertinimas paprastai būdingas tiems moksleiviams, kurie nesijaučia saugūs, yra vieniši (Petruolytė, 2003)

R. Žukauskienė (2007) teigia, kad paauglys ieško savo asmeninio tapatumo, nors šis procesas ir nėra vertinamas vienareikšmiškai. Norint visiškai suprasti paauglio tapatumo raidą, reikia atsižvelgti į daugelio raidos procesų tarpusavio sąveiką: fizinį brendimą, socialinį patyrimą, kognityvinę raidą.

2. SOCIALINĖS RIZIKOS ŠEIMA

2.1. Socialinės rizikos šeimos charakteristika

Šeima – svarbiausioji vaikų ugdymo institucija, mikroaplinka, kurioje vykdoma vaikų socializacija. Šeimoje pateikiamos ir puoselėjamos vertybės, mokomasi socialinio elgesio modelių. Šeimai būdinga savita gyvenimo organizacija, papročiai bei tradicijos (Berns, 2009).

Pagal Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymą (2006) socialinės rizikos šeima – šeima, kurioje vaikų iki 18 metų ir kurioje bent vienas iš tėvų piktnaudžiauja alkoholiu, narkotinėmis, psichotropinėmis ar toksinėmis medžiagomis, yra priklausomas nuo azartinių lošimų, dėl socialinių įgūdžių stokos nemoka ar negali tinkamai prižiūrėti vaikų, naudoja prieš juos psichologinę, fizinę ar seksualinę prievartą, gaunamą valstybės paramą naudoja ne šeimos interesams ir todėl iškyla pavojus vaikų fiziniam, protiniam, dvasiniam, doroviniam vystymuisi ir saugumui R. Pėžaitės, R. Brazienės (2004) teigia, kad socialinė rizika – įvairios visuomeninio gyvenimo aplinkybės, sudarančios sąlygas socialinei asmens atskirčiai atsirasti.

Socialinis ir ekonominis nestabilumas, naujos galimybės ir iššūkiai (dėl to sumažėjo dalies šeimų gebėjimas prisitaikyti prie naujų aplinkybių) , bendros šeimos politikos, skirtos šeimos vaidmeniui stiprinti, šeimos vertybėms puoselėti, nebuvimas valstybėje ir nepakankamas dėmesys darbiai, sveikai šeimai išryškino didėjančią šeimos instituto krizę (Valstybinė šeimos politikos koncepcija, 2008). Kalbant apie šeimos vertybių puoselėjimą M. Pileckaitė – Markovienė, T. Lazdauskas (2007) teigia, kad šeimos gyvensenos vertybės- garbė ir orumas, žmogiškumas, meilė ir atsakomybė, ištikimybė, pareiga. Visos šios savybės yra reikalingos, kad jos nariai galėtų įgyti profesinę patirtį, humanistinę orientaciją, rūpintusi vieni kitais. Tai rodo, kad šios vertybės yra labai svarbios šeimyniniam ir visuomeniniam gyvenimui, nes jis nusako šeimos vertingumo prasmę.

Anot J. Guščinskienės, G. Kondrotaitės (2006) socialinės rizikos šeimos- tai šeimos kaip socialinio instituto ir kaip mažos pirminės socialinės grupės tipas, kuris dėl savo ypatybių neatitinka savo paskirties ir ne visiškai vykdo savo funkcijas, yra labiau veikiamas neigiamų socialinių veiksnių ir koreliuoja su socialinės rizikos grupėmis, kurios kelia grėsmę normaliam visuomenės funkcionavimui. Šeimos funkcijas, jų sampratą bei jų skaičių literatūroje randama įvardintas skirtingai ir įvairiai. Z. Bajoriūnas (1997), šeimos funkcijas išskiria kaip sutuoktinių ar kitų jos narių poreikių ir su jais susijusių pareigų vienu kitiems atlikimą ir tenkinimą. Šeimos funkcijų realizavimas atskleidžia šeimos narių santykius, moters ir vyro vaidmenų specifiką. Pastariesiems didelę įtaką daro visuomenė ir socialinė – kultūrinė aplinka. Vaikams auginti reikia šeimos ūkio, buities, tinkamai sutvarkytos ekonomikos ir t. t. Netenkinant šeimos narių tarpusavio poreikių nebūna abipusės pagarbos, meilės ir laimės (M. Gaigalienė M. 1998)

Lietuvos Respublikos šeimos politikos koncepcijoje nurodomos šios šeimos funkcijos: psichosocialinė, ekonominė, reprodukcinė, globos ir priežiūros, socializacijos ir kultūrinė (2008). Labai svarbi šeimos funkcija – vaikų ugdymas, šeimos materialinių poreikių tenkinimas, taip pat vienas kito šeimos narių pripažinimas ir psichologinė parama, dvasinis bendravimas. Šeima – svarbiausioji vaikų ugdymo institucija, svarbiausia mikroaplinka, kurioje vykdoma vaikų socializacija, svarbiausias veiksnys, apsprendžiantis vaiko asmenybės raidą. Šeimoje perteikiamos ir puoselėjamos tėvams ir vaikams brangiausios žmogiškosios vertybės. Šeimos ryšiai ir tėvų bendravimo su vaiku stilius yra pirmasis ir įtakingiausias socialinių įgūdžių formavimo modelis. Vaiko elgesio bei emocijų išraiškos sunkumai dažnai priklauso nuo santykių šeimoje (Ralyš K. 2009) Visos šeimos funkcijos yra susijusios tarpusavyje, o jų pagrindas yra bendravimo funkcija. Apibendrinant galima išskirti pagrindines šeimos funkcijas: 1) reprodukcinė funkcija, 2) ūkinė ekonominė funkcija, 3) socializacijos funkcija, 4) psichologinė funkcija, 5) rekreacinė funkcija, 6) seksualinė funkcija, dėl kurių nevykdymo šeimos dažniausiai patenka į socialinės rizikos šeimų sąrašą.

Burton (1990) socialinės rizikos šeimą apibūdina kaip šeimą, kurioje vyrauja krizė dėl to, kad vienas ar keli šeimos nariai piktnaudžiauja psichoaktyviomis medžiagomis; yra priklausomi nuo azartinių žaidimų; neprižiūri savo vaikų; vaikai valkatauja, elgetauja, dėl turimos negalios, skurdo, socialinių įgūdžių stokos negali ir nemoka prižiūrėti vaikų; naudoja psichologinę, fizinę ar seksualinę prievartą; gaunamą valstybės paramą naudoja ne šeimos interesams. Rizikos grupės šeimos dažniausiai neturi artimų giminaičių, neturi daug draugų, neturi į ką kreiptis patarimo ar paguodos. Tokių šeimų nariai nepajėgia įveikti streso, finansinių, emocinių ir sveikatos problemų. Šioms šeimoms valstybės garantuojamas ir teikiamas socialinės apsaugos garantijos yra efektyvios (Kvieskienė 2005)

Socialinės rizikos šeima, tai šeima, kurios socialinis funkcionavimas dėl objektyvių ar subjektyvių priežasčių sutrikdytas. Tokia šeima yra nevisavertiškumo būsenos. Tai pabėgėlių šeimos, daugiavaikės, nepilnos, auginančios neįgalius vaikus. Potenciali socialinė rizika gali atsirasti nepalankiomis ekonominėmis ir psichologinėmis sąlygomis, dėl sunkumų auklėjant vaikus, kylant šeimos narių konfliktams, girtuokliaujant, dėl priklausomybės narkotikams, žiauraus elgesio šeimoje, pirmiausia – vaikų atžvilgiu. Leliūgienė (2003)

Ignatavičienė S., Žukauskienė R. (1999) nurodo šias socialinės šeimos gyvenimo aplinkybes:

- 1) Girtaujantys tėvai. Nesugeba pasirūpinti savo vaiku. Dažnai juos terorizuoja, muša. Visa tai stumia vaikus į gatvę.
- 2) Šeimos, kurios neturi pastovaus pragyvenimo šaltinio, neturi kur gyventi, nuolatos keliasi iš vienos vietos į kitą. Vaikai tėvų verčiami arba patys išsina elgetauti, vėliau įtraukiami į nusikalstamų grupuočių veiklą, prostituciją.

- 3) Vienišos motinos šeima, kurioje motina dažnai kaltina vaikus dėl nenusisekusio gyvenimo. Šeimoje nuolat trūksta pinigų, vaikas jaučiasi nemylimas, nuolat kuo nors kaltinamas, ypač tokiomis ydomis, kurias turėjo ir jo tėvas.
- 4) Vienišo tėvo šeima, kurioje tėvas nesugeba suteikti reikiamos priežiūros, garantuoti saugumo bei emocinio palaikymo, mažai dėmesio skiria bendravimui su vaikais.
- 5) Netikęs tėvų pavyzdys vaikams. Šeimose, kuriose tėvai užsiima nusikalstama veikla arba nesąžiningi su kitais žmonėmis, vaikai mato nederamo elgesio pavyzdžius. Šeimos narių elgesys nulemia vaiko polinkį nusikalstamai veiklai.
- 6) Nepakankamas dėmesys vaikui. Tėvai nesidomi vaikų interesais, veikla, nebendruoja su jais.
- 7) Nedarbas, neturėjimas pastovaus pragyvenimo šaltinio, skurdas, žalingi įpročiai, nesugebėjimas pasirūpinti savo vaiku, priveda šeimą prie krizinės situacijos ir tokią šeimą įtraukia į socialinės rizikos šeimų sąrašus.

2.2. Socialinės rizikos šeimų vaikų apibūdinimas

Socialinės rizikos vaikas - vaikas iki 18 metų, kuris vaikatauja, elgetauja, nelanko mokyklos ar turi elgesio problemų mokykloje, piktnaudžiauja alkoholiu, narkotinėmis, psichotropinėmis ar toksinėmis medžiagomis, yra priklausomas nuo azartinių lošimų, yra įsitraukęs ar linkęs įsitraukti į nusikalstamą veiklą, yra patyręs ar kuriam kyla pavojus patirti psichologinę, fizinę ar seksualinę prievartą, smurtą šeimoje ir dėl šių priežasčių jo galimybės ugdytis ir dalyvauti visuomenės gyvenime yra ribotos (Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas. 2006 m.)

Rizikos grupės vaikus Babbie (2001) apibrėžia 2 kriterijais: vaiko elgesio ir artimiausios vaiko aplinkos ypatumai. Kvietkienė G. (2000) rizikos grupės vaikus priskiria prie vaikų, kuriems būdinga socialinė atskirtis, reiškianti nesavanorišką nutolimą nuo visuomeninių ir ekonominių vertybių. Bruožus, būdingus rizikos grupės vaikams Ignatavičienė S., Žukauskienė R. (1999) pateikia šiuos:

- 1) Nemandagūs, įžūlūs su suaugusiais, nes nėra išmokę deramai elgtis.
- 2) Nepasitiki savimi, labai greitai įsižeidžia.
- 3) Dažnai jaučia baimę, nerimą, yra nervingi.
- 4) Kalba – primityvi, žodynas skurdus, vartoja daug keiksmažodžių
- 5) Turi mokymosi sunkumų, sunkiai sukaupia dėmesį, nesugeba ilgesnį laiką intensyviai dirbti, greitai pavargsta, išsenka, todėl susiformuoja neigiama mokymosi motyvacija, praleidinėja pamokas arba visai nustoja lankyti mokyklą.

- 6) Linkę meluoti, apgaulinėti, dažnai išsigalvoja nebūtų dalykų, kad išsisuktų nuo bausmės arba sukeltų gailestį ir užuojautą.
- 7) Gana gerai orientuojasi įvairiose socialinėse situacijose, yra apsukrūs, aktyvūs, sugeba numatyti, kaip galima sukelti suaugusiųjų gailestį ir užuojautą, išprašyti pinigų, ar gauti naudos.
- 8) Interesų siaurumas. Pagrindinė vertybė- pinigai.
- 9) Nepasitiki suaugusiais, labai įtarūs, greitai pastebi suaugusiųjų nuostatas, negerbia ir niekina pedagogus, jaučiančius tik gailestį ar panieką tokiems vaikams.
- 10) Nesugeba valdyti emocijų, greitai supyksta ir dėl to gali būti labai agresyvūs, visada pasiruošę pulti arba gintis nuo užpuolėjo.

A. Virbalienė ir A. Žebrauskaitė (2007) išplečia rizikos grupės vaikų apibūdinimą, prie rizikos grupės vaikų priskirdamos nesimokančius, vaikataujančius, elgetaujančius, benamius, pasižyminčius agresyviu, asocialiu, delinkventiniu elgesiu, vartojančius psichotropines medžiagas, užsiimančius nusikalstama veikla, „sunkiai auklėjamus vaikus“. Taip pat rizikos grupės vaikams galima priskirti asocialiose, nedarniose ar nepilnose šeimose gyvenančius vaikus, kurie nuolat patiria psichologinę, fizinę ar seksualinę prievartą, taip pat agresyvius, bendraamžių atstumtus vaikus, ir vaikus, kurie jau yra padarę smulkių nusižengimų ar nusikaltimų (Carrabine et al., 2004). Kaip teigia Civinskas R. Levickaitė V. Tamutienė I. (2006) rizikos grupės vaikams būdinga silpna kontrolės forma, silpnas prierašumas prie tėvų. Tai lemia ne tik mažas abipusis pasitikėjimas, kuris labai būdingas rizikos grupės šeimoms, bet ir vaikų poreikių nesupratimas, skirtingi interesai. Jie neatsižvelgia į tėvų pamokymus ir moralizavimus, nes tai dažniausiai tėra trumpalaikė reakcija, kilusi pvz. sužinojus apie pamokų praleidinėjimą, nes tėvai būna nenuoseklūs ir apsiriboja trumpalaikiais vaikų mėgstamos veiklos ribojimais arba taiko fizines bausmes.

Iš rizikos grupės vaikų galima išskirti tokias naujas grupes: apleisti vaikai, kurių tėvai uždarbiauja užsienyje, internetinių žaidimų priklausomybę turintys vaikai, homoseksualių asmenų įvaikinti vaikai (Kviesulytė 2004)

2.3. Tėvų ir vaikų santykiai socialinės rizikos šeimoje

Socialinės rizikos šeimos pagrindiniai požymiai yra dėl gausybės problemų sutrikę vidiniai ryšiai ir šeimos ryšiai su aplinka. L. Kaplan (1995) pateikia J.A. Barnhilo keturias pagrindines socialinės rizikos šeimos vidinių ryšių charakteristikas:

1. Šeimos identitetas ir ribos.
2. Šeimos narių vaidmenys.
3. Šeimos sugebėjimas keistis.
4. Tarpasmeniniai ryšiai ir bendravimo pobūdis.

Kaip teigia Dreikurs R. Laimin (2004) socialinės rizikos šeimos nariams dažnai sunku identifikuotis su savo šeima. Išnyksta abipusiškumas, kai visi šeimos nariai aiškiai supranta, kas yra jų šeima, kas jai priklauso, kokios šeimos ribos. Dažnai socialinės rizikos šeimoje gyvena kelių biologinių tėvų vaikai, sugyventiniai, kurie dažnai keičiasi, sugyventinio tėvai, kurių statusas šeimoje labai neaiškus ir t.t. Dažnai tėvų ir vaikų požiūris į tai, kas yra jų šeima, gali skirtis. Esant šeimos identiteto krizei, neaiškumui ir sumaiščiai labiausiai nukenčia vaikai. Kadangi vaikas yra socialinis kūrinys, stipriausia jo motyvacija yra troškimas priklausyti. Saugumas arba nesaugumas priklauso nuo jausmo priklausyti grupei. Tai ir yra pagrindinis vaiko reikalavimas. Tėvų santykiai tampa visų šeimos santykių šablonu. Jeigu jie yra šilti ir draugiški, tikėtina, kad tokie patys santykiai susiformuos tarp tėvų ir vaikų ir tarp pačių vaikų

J. Piaget teigia, kad ne tik vaikas yra veikiamas aplinkos, bet ir pats ją keičia ir kuria savo nuomonę apie ją (R. Žukauskienė, 2002). Socialinės rizikos šeimose santykiai tarp narių yra gana sudėtingi. Daugiausiai netinkamo elgesio su vaikais priežastimi yra abiejų arba vieno iš tėvų nuolatinis girtavimas, menki jų socialiniai įgūdžiai, savo tėviškų pareigų nesuvokimas, atsakomybės stoka. Šiose šeimose nutrūkę priklausomybės šeimai saitai ir tai pasireiškia per nesugebėjimą identifikuoti savęs toje šeimoje, jaustis atsakingu už kitus šeimos narius, neturėjimą bendros tikslų ir uždavinių vizijos šeimoje (R. Žibaitis, 1995).

Vaidmenų sumaištis – vienas būdingiausių ir ryškiausių socialinės rizikos šeimos bruožų. P. Kerig (2005). Pasikeitimas vaidmenimis pasireiškia dviem formomis: kai vaikai turi atlikti tėvų vaidmenį savo tėvams ir kai jie yra verčiami emociškai atlikti vieno iš sutuoktinio vaidmenį. Šis pasikeitimas vaidmenimis ypatingai žaloja vaiką psichologiškai ir emociškai, yra nepatenkinami vaiko poreikiai, o vaikas yra nepajėgus patenkinti tėvų poreikius.

Padaugėjo rizikos veiksnių, darančių neigiamą įtaką vaikų likimui ir provokuojančių nepriežiūrą. Padažnėjo vaikų pabėgimo iš namų, prievartinių vaikų išvartymų iš namų. Dažniausiai tai vaikai, augantys tarp girtaujančių suaugusiųjų, kur jie mato muštynes, fizinį, psichologinį ir seksualinį išnaudojimą. Tokie vaikai nepatyrė tėvų meilės ir globos, mokytojų ir

klasės draugų dėmesio (I. Leliūgienė, 2002). Jeigu asmenybė jau raidos pradžioje patenka į asocialios subkultūros poveikio zoną, tai visiškai natūralu, kad ji gali perimti tokias vertybes ir elgesio normas, kurios prieštarauja vyraujančiai vertybių sistemai. Iš nepalankių asmenybės formavimosi sąlygų šeimoje tyrinėtojai (S. Glueck, R. Dembo, N. Janulaitienė) dažniausiai išskiria šias: nepilna ir nedarni šeima, alkoholio ir narkotikų vartojimas šeimoje, nuolatiniai tėvų konfliktai ir nesutarimai, emocinių ryšių tarp tėvų ir vaikų nepastovumas bei emocinė deprivacija. Visi minėti faktoriai gali pasireikšti tiek atskirai, tiek kartu (G. Valickas, 1997).

3.PAAUGLIŲ (16 – 18 METŲ) IŠ SOCIALINĖS RIZIKOS ŠEIMŲ PROFESINIO APSISPRENDIMO VEIKSNIŲ EMPIRINIS TYRIMAS

Siekiant nustatyti paauglių (16 – 18 metų) iš socialinės rizikos šeimų profesinio apsisprendimo veiksnius, taikyti šie statistiniai metodai: tyrimo duomenų kiekybinė aprašomoji ir daugiamatė analizė atlikta IBM SPSS Statistics Data Editor 20 kompiuterine programa, taikant aprašomuosius ir daugiamatius statistinius metodus.

Kiekybinio tyrimo etika. Mokiniam buvo suprantamai paaiškinti tyrimo tikslai ir uždaviniai bei prašoma jų sutikimo dalyvauti tyrime. Akcentuojami dalyvavimo savanoriškumo ir anonimiškumo principai, laisvo apsisprendimo galimybė dalyvauti tyrime. Buvo derinamas vaikams patogus laikas.

Kiekybinis tyrimo metodas socialinės rizikos šeimose gyvenančių paauglių mokymosi rezultatų, pomėgių sąsajoms su ateities perspektyvomis tirti darbo autorės parengtas klausimynas, kurį sudaro 22 klausimai. Klausimyną sudaro: moksleivio gyvenimo tikslai ir siekiai, neformali veikla, tarpasmeninių santykių kokybė, mokymosi rezultatai, profesinio apsisprendimo veiksniai, ateities perspektyvos.

3.1. Empirinio tyrimo metodika

Norint įvykti darbo tikslus ir uždavinius, nutarta sudaryti analitinės dalies metodikos schemą, kuri atspindėtų grafiškai tyrimo tikslą, išsikeltus uždavinius ir taikomus metodus.

Pirsono (Pearson) koreliacijos koeficientas įvertina/matuoja tiesinio ryšio stiprumą. Jis gali būti naudojamas, kai stebimų atsitiktinių dydžių X ir Y reikšmės yra išmatuotos intervalų arba santykių skalėje, o jų dvimatis skirstinys yra normalusis. Populiacijos Pirsono koreliacijos koeficiento taškinis įvertis (imties Pirsono koreliacijos koeficientas) apskaičiuojamas taikant formulę:

$$r = \frac{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})(y_i - \bar{y})}{(n-1) \cdot S_x \cdot S_y} \quad (1)$$

Čia: x_i, y_i - abiejų kintamųjų imties reikšmės, $\bar{x}, \bar{y}$ - šių kintamųjų imties vidurkiai, S_x, S_y - kintamųjų standartiniai nuokrypiai, n- imties variant (kintamųjų reikšmių porų) skaičius.

Koreliacijos koeficiento reikšmių vertinimas

r reikšmė	Vertinimas
0,00–0,19	Labai silpnas tarpusavio ryšys
0,20–0,39	Silpnas ryšys
0,40–0,69	Vidutinis ryšys
0,70–0,89	Stiprus ryšys
0,90–1,00	Labai stiprus tarpusavio ryšys

Šaltinis: autoriaus parengta, pagal Čėkanavičius, V.; Murauskas, G. (2004)

Tiesinis ryšys tuo stipresnis, kuo $|r|$ reikšmė bus arčiau 1. Jei $r > 0$, tai didėjant vieno atsitiktinio dydžio reikšmėms, kito reikšmės tiesiškai didėja. Jei $r < 0$, tai didėjant vieno atsitiktinio dydžio reikšmėms, kito reikšmės tiesiškai mažėja. Jei $r = 0$, tai tiesinio ryšio nėra, bet gali būti netiesinis ryšys. Kuo didesnė imtis, tuo imties koreliacijos koeficientas ryša arčiau nežinomo populiacijos koreliacijos koeficiento ρ .

Spirmeno (Spearman) koreliacijos koeficientas skaičiuojamas tada, kai kintamųjų duomenys pateikti rangais arba kai nėra tenkinama normalumo prielaida. Spirmeno koreliacijos koeficientas skaičiuojamas pagal formulę:

$$r = \frac{\sum_{i=1}^n (R_{xi} - \frac{n+1}{2})(R_{yi} - \frac{n+1}{2})}{\sqrt{\sum_{i=1}^n (R_{xi} - \frac{n+1}{2})^2} \sqrt{\sum_{i=1}^n (R_{yi} - \frac{n+1}{2})^2}} \quad (2)$$

Čia: R_{xi} yra x_i rangas, o R_{yi} – y_i rangas.

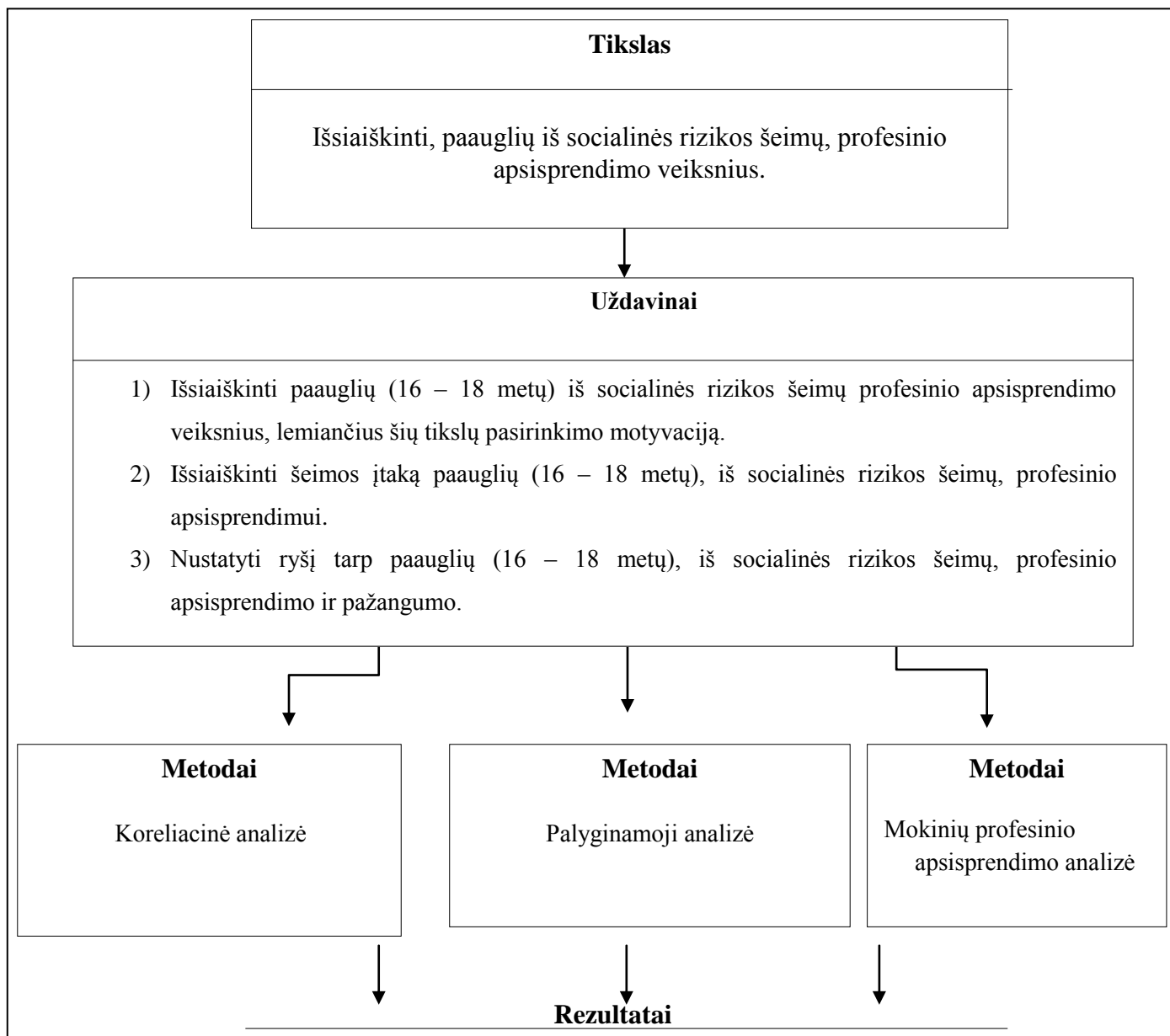
Spirmeno koreliacijos koeficientas yra Pirsono koreliacijos koeficientas, apskaičiuotas ne pačiomis kintamųjų reikšmėmis, o jų rangais. Jis mantoja tiesinę kintamųjų priklausomybę. Analogiška ir interpretacija – kuo koeficientas absoliučiau didesnis, tuo priklausomybė stipresnė. Teigiamas koreliacijos koeficientas rodo kintamųjų priklausomybę. Pagal V. Čėkanavičius, G. Murauskas (2004).

Kompiuterinis duomenų apdorojimas. Empiriniams socialinių tyrimų duomenims apdoroti IBM SPSS Statistics Data Editor 20 („StatisticalPackageForTheSocialSciences“).

Kompiuteriu apdoroti duomenys analizuojami tyrimo koncepcijos požiūriu, prasideda tyrimo duomenų interpretacijos fazė, sprendžiama apie tyrimo hipotezės patvirtinimą (atmetimą), formuluojamos išvados. Kintamųjų (tiriamųjų požymių) kaupimui buvo naudojamos MS Excel lentelės. Surinkti duomenys buvo apdoroti kompiuterinės „SPSS“ programos pagalba, išvedant

procentinius duomenų įvertinimus. Tarpusavio ryšiams tarp socialinės rizikos šeimose gyvenančių paauglių mokymosi rezultatų, pomėgių ir ateities perspektyvų ištirti taikyta

koreliacinė $p \leq 0,01$ analizė, Pearsono koreliacijos koeficientas (r). Skirtingų dviejų grupių vidurkiams lyginti taikytas porinis t kriterijus. Pasirinktas reikšmingumo lygmuo $p \leq 0,05$.

1 pav. Tyrimo metodų schema.

Norint išanalizuoti (16 – 18 metų) iš socialinės rizikos šeimų profesinio apsisprendimo veiksnius, įvykdytas uždavinys išsiaiškinti paauglių (16 – 18 metų) iš socialinės rizikos šeimų profesinio apsisprendimo veiksnius. Kuriam įvykdyti naudojama koreliacinė analizė, palyginamoji analizė, mokinių profesinio apsisprendimo analizė. Atlikus šiuos veiksmus, visa gauta informacija susisteminta išvadose ir rekomendacijose.

3.2. Tyrimo dalyviai

Kiekybinio tyrimo imties populiaciją sudaro 16-18 metų Telšių rajone socialinės rizikos šeimose augantys vaikai.

Anketinės apklausos respondentų imties tūrio parinkimas siejamas su Telšių rajone socialinės rizikos šeimose augančių vaikų skaičiumi. Telšių rajono savivaldybės duomenimis 2013 sausio mėn. 16-18 metų Telšių rajone socialinės rizikos šeimose augantys vaikai yra 162.

Taigi generalinę aibę sudarė 162 paaugliai. Galima teigti, kad esant generalinės aibės visumai $N = 162$ mokinių, minimalus imties tūris turėtų būti 98 respondentai. Imties tūris 145, o generalinė aibė $N = 162$, paklaida yra 5 proc., o tai iš esmės tenkina galimos paklaidos dydžio reikalavimus.

Tyrimas atliktas 2013 m. lapkričio mėn. Tiriamieji yra paaugliai (16 – 18m.) iš socialinės rizikos šeimų. Apklausoje dalyvavo 159. Užpildytos 145, 9 negrįžo ir 5 sugadintos anketos.

Kiekybinio tyrimo imties sudarymo charakteristika. Kiekybinio tyrimo imties tūrio sudarymo charakteristiką lėmė atsitiktinės atrankos principas. Kiekvienam anketos klausimui pateikiamas atsakymų variantų skaičius ir jų pasiskirstymas procentai. Respondentų demografinės charakteristikos pateikiamos 4-6 lentelėse.

4 lentelė.

Mokinių lytis (N=145)

Lytis	Atsakymų skaičius	Santykis (%)
Vyras	78	53,8
Moteris	65	44,8
Neatsakė į klausimą	2	1,4

Apklausoje dalyvavo 154 vaikai, kuriems 16-18 metų ir auga Telšių rajone socialinės rizikos šeimose. Iš jų 78 merginos ir 65 vaikinai, 2 nepateikė duomenų. Respondentai pasiskirstė į tris dalis – 16, 17 ir 18 metų.

5 lentelė.

Mokinių amžius (N=145)

Amžius	Mokinių skaičius	Santykis (%)
16	50	34,5
17	37	25,5
18	55	37,9
Neatsakė į klausimą	3	2,1

Moksleivių, kuriems 16 metų buvo 48 anketos, tai sudaro 33,1 proc., 17 metų buvo 42 anketos, tai sudaro 28,9 proc., 18 metų – 55 respondentai, tai sudaro 38 proc.

Klasės, kuriose mokosi mokiniai (N=145)

Klasė	Atsakymų skaičius	Santykis (%)
10	54	37,2
11	34	23,4
12	55	37,9
Neatsakė į klausimą	2	1,4

Pagal klases respondentai pasiskirstė į tris dalis – 10,11,12 klases. Dešimtos klasės moksleivių anketos rastos 54, tai sudaro 37.2 proc., vienuoliktos klasės moksleivių anketos rastos 55, tai sudaro 37,9 proc., dvyliktos klasės moksleivių anketos rastos 34, tai sudaro 23,4 proc.

3. 3. Paauglių (16 – 18 metų) iš socialinės rizikos šeimų profesinio apsisprendimo veiksmų analizė

3.3.1. Paauglių profesinio apsisprendimo analizė

Paauglių (16 – 18 metų), iš socialinės rizikos šeimų, profesinio apsisprendimo veiksmų analizė remiasi interpretacija, todėl buvo kūrybiškas procesas, kuriuo siekta atkoduoti tekste esančias prasmes. Mokinių profesinio apsisprendimo analizė leido išskirti respondentų tiriamųjų motyvą mokytis, profesinio apsisprendimo situaciją, kurios gali turėti turėti įtakos profesiniam apsisprendimui.

Įvadiniu klausimu „Kas yra karjera?“ siekta išsiaiškinti paauglių (16-18 metų), iš socialinės rizikos šeimų, profesinio susidomėjimo lygį ir bendrąsias žinias. Klausimas pateiktas atviras, todėl sulaukti 145 respondentų atsakymai, jie susisteminti ir apibrėžti bendrosiomis sąvokomis. Karjeros apibrėžtys procentine išraiška skaičiuotos pagal jaunuolių amžių.

Karjeros samprata (N=145)

	16 metų				17 metų				18 metų			
	Vyras		Moteris		Vyras		Moteris		Vyras		Moteris	
	Kiekis	Santykis (%)	Kiekis	Santykis (%)	Kiekis	Santykis (%)	Kiekis	Santykis (%)	Kiekis	Santykis (%)	Kiekis	Santykis (%)
Nuomonė												
Kylantis užmokestis už darbą	0	0,0	0	0,0	1	2,7	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Profesinis tobulėjimas	6	12,0	5	10,0	9	24,3	7	18,9	9	15,8	10	17,5
Nuostatų ir elgsenos seka žmogaus gyvenime	6	12,0	5	10,0	2	5,4	3	8,1	1	1,8	1	1,8
Nežinau	12	24,0	13	26,0	8	21,6	4	10,8	15	26,3	19	33,3
Neatsakė į klausimą	2	4,0	1	2,0	2	5,4	1	2,7	1	1,8	1	1,8

Kylantis užmokestis, vertinant pagal amžių, su karjera asocijuojasi tik 2,7 proc. septyniolikmečių respondentų. 22 proc. šešiolikmečių, 13,5 proc. septyniolikmečių ir 3,6 proc. teigė jog karjera tai nuostatų ir elgsenos seka žmogaus gyvenime. Į klausimą teiginiu „nežinau“ atsakė 50 proc. šešiolikmečių, 32,4 proc. septyniolikmečių ir 59,6 proc. aštuoniolikmečių. Tai rodo prastą profesinį susidomėjimą ir profesinį neišprusimą tarp 16-18 metų paauglių. Detalus pasiskirstymas pateikiamas 7 lentelėje.

Probleminiai klausimai pradami nuo klausimo: „Ar esi nusprendęs kokią profesiją norėtum studijuoti?“. Šio klausimo esmė yra išsiaiškinti ar paaugliai turi susidarę nuomonę kuo jie norėtų būti baigę mokyklą.

8 lentelė.

Paauglių apsisprendimas dėl profesijos (N=145)

Nuomonės	16 metų				17 metų				18 metų			
	Vyras		Moteris		Vyras		Moteris		Vyras		Moteris	
	Kiekis	Santykis (%)	Kiekis	Santykis (%)	Kiekis	Santykis (%)	Kiekis	Santykis (%)	Kiekis	Santykis (%)	Kiekis	Santykis (%)
Esu tvirtai apsisprendęs	5	10,0	4	8,0	2	5,4	3	8,1	5	8,6	8	13,8
Renkuosi iš 2-4 specialybių, kurias labiausiai norėčiau studijuoti	4	8,0	3	6,0	3	8,1	2	5,4	6	10,3	4	6,9
Sprendžiu, ar pasibaigus mokslo metams, toliau siekti išsilavinimo, ar pradėti dirbti	18	36,0	7	14,0	8	21,6	7	18,9	17	29,3	11	19,0
Sprendžiu, ar pasibaigus mokslo metams, pradėti dirbti ir neakivaizdžiai siekti išsilavinimo	3	6,0	4	8,0	4	10,8	6	16,2	3	5,2	4	6,9
Neatsakė į klausimą	1	2,0	1	2,0	1	2,7	1	2,7	0	0,0	0	0,0

Siekiant išsiaiškinti, ką konkrečiai paaugliai mąsto apie būsimą profesiją, ar jau yra apsisprendę ką norėtų mokytis ar dirbti, naudojantis 8 lentelėje pateikiamais duomenimis, galime teigti, kad tvirtai yra apsisprendę 18 proc. šešiolikmečių, 13,5 proc. septyniolikmečių ir 22,4 proc. aštuoniolikmečių. Tvirtai apsisprendusiųjų, lyganat pagal metus, pasiskisrymas statistiškai panašus. Lyginant su kitomis nuomonėmis – tvirtai apsisprendusiųjų mažuma. Renkasi iš 2-4 specialybių 14 proc. šešiolikmečių, 13,5 proc. septyniolikmečių ir 17,2 proc. aštuoniolikmečių. Sprendžia ar pasibaigus mokslo metams, pradėti dirbti ir neakivaizdžiai siekti išsilavinimo 14 proc. šešiolikmečių, 27 proc. septyniolikmečių ir 12,1 proc. aštuoniolikmečių. Sprendžia, ar pasibaigus mokslo metams toliau sieks išsilavinimo, ar pradės dirbti 50 proc. šešiolikmečių, 30,4 proc. septyniolikmečių ir 48,3 proc. aštuoniolikmečių. Tai populiariausias

pasirinkimas. Remiantis gautais tyrimo rezultatais, galima teigti, kad 16-18 metų paaugliai, gyvenantys socialinės rizikos šeimose, nėra garantuoti dėl savo ateitimi ir nepriklausomai nuo amžiaus sprendžia, ar pasibaigus mokslo metams toliau sieks išsilavinimo. Šio veiksnio koreliacinis ryšys $r_{xy}=0,838$, koreliacijos koeficientas $p=0,001$ ($<0,05$), taigi gauti duomenys statistiškai patikimi ir reikšmingi.

Respondentų pasiskirstymas pagal norimą išsilavinimą. Paauglių nuomonė apie išsilavinimą, kurį norėtų įgyti atspinti 9 lentelė.

9 lentelė.

Išsilavinimas, kurį norėtų įgyti paaugliai (N=145)

Išsilavinimas	Atsakymų skaičius	Santykis (%)
Vidurinis	49	33,1
Vidurinis su profesine kvalifikacija	87	58,8
Aukštasis neuniversitetinis (kolegija)	6	4,1
Aukštasis universitetinis	5	3,4
Neatsakė į klausimą	1	0,7

Daugiausiai respondentų, tai sudaro net 58,8 proc., pasirinktų vidurinį su profesine kvalifikacija kaip aukščiausią siektiną mokymosi pakopą. 33,1 proc. respondentų mano, jog jiems užteks vidurinio išsilavinimo, 4,1 proc.- aukštąjį neuniversitetinį. Mažiausiai paauglių galvoja apie aukštąjį universitetinį išsilavinimą - 3,4 proc.

Siekiant išsiaiškinti priežastis, kurios įtakoja paauglių, augančių socialinės rizikos šeimoje, išsilavinimo pasirinkimą, anketinėje apklausoje atviru klausimu klausta, kodėl būtent tokį išsilavinimą norėtų moksleiviai pasirinkti.

10 lentelė.

Priežastys, kurios skatina pasirinkti konkretų išsilavinimą (N=145)

Priežastys	Atsakymų skaičius	Santykis (%)
Finansinė padėtis	37	25,5
Profesijos įgijimas	18	12,4
Mokslo rezultatai	30	20,7
Nepasitikėjimas savimi	29	20,0
Aplinkinių įtaka	3	2,1
Neapsisprendę	11	7,6
Neatsakė į klausimą	17	11,7

Paaugliai, augantys socialinės rizikos šeimoje, pagal pateiktus duomenis 10 lentelėje, teigia, kad pagrindinė priežastis, kuri skatina pasirinkti konkretų išsilavinimą yra finansinė padėtis, kuri juos įtakoja 25,5 proc. Mokslo rezultatai įtakoja 20,7 proc. respondentų. Nepasitikėjimas savimi įtakoja 20 proc. respondentų. Neapsisprendę yra 7,6 proc. respondentų. Mažiausią įtaką sudaro aplinkiniai - 2,1 proc.

Norint geriau suvokti, kokių konkrečių siekių turi paaugliai gyvenantys sudėtingomis sąlygomis, anketoje klausimas apie norimą įgyti specialybę pateikiamas atviru klausimu, kad paaugliai galėtų tiksliai įvardinti savo norus.

11 lentelė.

Norima specialybė (N=145)

Profesija	16 metų				17 metų				18 metų			
	Vyras		Moteris		Vyras		Moteris		Vyras		Moteris	
	Kiekis	Santykis (%)	Kiekis	Santykis (%)	Kiekis	Santykis (%)	Kiekis	Santykis (%)	Kiekis	Santykis (%)	Kiekis	Santykis (%)
Architektūra ir statyba	14	28,0	1	2,0	8	21,6	0	0,0	9	15,5	2	3,4
Gamyba ir perdirbimas	1	2,0	5	10,0	0	0,0	5	13,5	1	1,7	6	10,3
Inžinerija	1	2,0	0	0,0	2	5,4	0	0,0	2	3,4	2	3,4
Kompiuterija	2	4,0	0	0,0	2	5,4	0	0,0	5	8,6	0	0,0
Menas	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	2,7	0	0,0	1	1,7
Paslaugos asmenims	1	2,0	9	18,0	1	2,7	5	13,5	2	3,4	6	10,3
Saugos paslaugos	0	0,0	0	0,0	1	2,7	0	0,0	3	5,2	0	0,0
Socialinės paslaugos	0	0,0	2	4,0	0	0,0	1	2,7	0	0,0	5	8,6
Sveikatos priežiūra	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	3	5,2
Transporto paslaugos	8	16,0	0	0,0	5	13,5	0	0,0	3	5,2	1	1,7
Verslo administravimas	0	0,0	0	0,0	1	2,7	1	2,7	1	1,7	2	3,4
Žemės ūkis, miškininkystė, žvejybininkystė	4	8,0	1	2,0	2	5,4	1	2,7	3	5,2	1	1,7
Neatsakė į klausimą	0	0,0	1	2,0	0	0,0	1	2,7	0	0,0	0	0,0

Statybininkų poreikis nuolat auga tiek Lietuvoje, tiek užsienyje. Net 43 mokymo įstaigos lievuose ruošia statybininkus, mokslus galima pradėti vos baigus 10 klasių. Darbštūs ir pareigingi specialistai visada turės darbą. Iš 11 lentelėje pateikiamų duomenų, galime pastebėti, kad architektūrą ir statybą pasirinko 28 proc. šešiolikmečių, 21,6 proc. septyniolikmečių ir 18,9 proc. aštuoniolikmečių. Tai populiariausias pasirinkimas tarp visų trijų amžiaus tarpų.

Gamybą ir perdirbimą pasirinko 12 proc. šešiolikmečių, 13,5 septyniolikmečių ir 12 proc. aštuoniolikmečių. Inžineriją pasirinko 2 proc. šešiolikmečių, 5,4 septyniolikmečių ir 6,8 proc. aštuoniolikmečių. Kompiuteriją pasirinko 4 proc. šešiolikmečių, 5,4 septyniolikmečių ir 8,6 proc. aštuoniolikmečių. Paslaugas asmenims pasirinko 20 proc. šešiolikmečių, 16,2 septyniolikmečių ir 13,7 proc. aštuoniolikmečių. Saugos paslaugas pasirinko 2,7 septyniolikmečių ir 5,2 proc. aštuoniolikmečių. Socialines paslaugas pasirinko 4 proc. šešiolikmečių, 2,7 septyniolikmečių ir 8,6 proc. aštuoniolikmečių. Transporto paslaugas pasirinko 16 proc. šešiolikmečių, 13,5 septyniolikmečių ir 6,9 proc. aštuoniolikmečių. Verslo administravimą 5,4 septyniolikmečių ir 5,1 proc. aštuoniolikmečių. Žemės ūkį pasirinko 10 proc.

šešiolikmečių, 8,1 septyniolikmečių ir 6,9 proc. aštuoniolikmečių. Taigi dominuoja architektūra ir statyba, paslaugos asmenims, transporto paslaugos.

Mažiausiai interesantų susilaukė sveikatos priežiūra - pasirinko tik 5,2 proc. aštuoniolikmečių ir meno kryptys - pasirinko 2,7 septyniolikmečių ir 2,7 proc. aštuoniolikmečių.

Žmogus norėdamas dirbti tam tikrą darbą, turi turėti tam darbui reikalingų asmeninių savybių, asmenybės bruožų. Asmenybės bruožų pasiskirstymas vaizduojamas 12 lentelėje.

12 lentelė.

Asmenybės bruožai (savybės) reikalingi pasirinktos profesijos atstovui (N=145)

Savybė	16 metų				17 metų				18 metų			
	Vyras		Moteris		Vyras		Moteris		Vyras		Moteris	
	Kiekis	Santykis (%)	Kiekis	Santykis (%)	Kiekis	Santykis (%)	Kiekis	Santykis (%)	Kiekis	Santykis (%)	Kiekis	Santykis (%)
Atsakingumas	7	14,0	10	20,0	7	18,9	11	29,7	8	14,3	10	17,9
Komunikabilumas	5	10,0	6	12,0	4	10,8	3	8,1	8	14,3	6	10,7
Konfliktų vengimas	0	0,0	2	4,0	0	0,0	5	13,5	2	3,6	10	17,9
Kruopštumas	3	6,0	7	14,0	5	13,5	5	13,5	6	10,7	11	19,6
Pasitikėjimas savimi	4	8,0	2	4,0	2	5,4	3	8,1	7	12,5	4	7,1
Praktiškumas	1	2,0	1	2,0	1	2,7	5	13,5	3	5,4	6	10,7
Punktualumas	2	4,0	1	2,0	2	5,4	3	8,1	1	1,8	2	3,6
Sąmojingumas	3	6,0	2	4,0	1	2,7	5	13,5	8	14,3	5	8,9
Sąžiningumas	1	2,0	4	8,0	5	13,5	6	16,2	5	8,9	7	12,5
Supratingumas	5	10,0	4	8,0	2	5,4	2	5,4	1	1,8	3	5,4
Tolerantiškumas	2	4,0	4	8,0	0	0,0	1	2,7	0	0,0	1	1,8
Tvarkingumas	1	2,0	3	6,0	2	5,4	2	5,4	1	1,8	4	7,1
Užsispyrimas	0	0,0	1	2,0	5	13,5	6	16,2	3	5,4	1	1,8

Atsakingumą kaip svarbią asmenybės savybę paminėjo 34 proc. šešiolikmečių, 48,6 proc. septyniolikmečių ir 32,2 proc. aštuoniolikmečių. Kruopštumą paminėjo 20 proc. šešiolikmečių, 27 proc. septyniolikmečių ir 30,3 proc. aštuoniolikmečių. Sąžiningumą paminėjo 10 proc. šešiolikmečių, 29,7 proc. septyniolikmečių ir 21,4 proc. aštuoniolikmečių. Komunikabilumą - 22 proc. šešiolikmečių, 18,9 proc. septyniolikmečių ir 25 proc. aštuoniolikmečių. Konfliktų vengimą paminėjo 4 proc. šešiolikmečių, 13,5 proc. septyniolikmečių ir 20,5 proc. aštuoniolikmečių.

Pasitikėjimą savimi paminėjo 12 proc. šešiolikmečių, 13,5 proc. septyniolikmečių ir 19,6 proc. aštuoniolikmečių. Praktiškumą paminėjo 4 proc. šešiolikmečių, 16,2 proc. septyniolikmečių ir 16,1 proc. aštuoniolikmečių. Punktualumą paminėjo 6 proc. šešiolikmečių,

13,5 proc. septyniolikmečių ir 5,4 proc. aštuoniolikmečių. Sąmojingumą paminėjo 10 proc. šešiolikmečių, 16,2 proc. septyniolikmečių ir 23,2 proc. aštuoniolikmečių. Supratingumą - 18 proc. šešiolikmečių, 10,8 proc. septyniolikmečių ir 7,4 proc. aštuoniolikmečių. Tolerantiškumą paminėjo 12 proc. šešiolikmečių, 2,7 proc. septyniolikmečių ir 1,8 proc. aštuoniolikmečių. Tvarkingumą paminėjo 8 proc. šešiolikmečių, 10,8 proc. septyniolikmečių ir 8,9 proc. aštuoniolikmečių. Užsispyrimą paminėjo 2 proc. šešiolikmečių, 29,7 proc. septyniolikmečių ir 7,2 proc. aštuoniolikmečių. Tarp atsakymų dominuoja atsakingumas, komunikabilumas, konfliktų vengimas, sąžiningumas. Šiomis savybėmis pasižymintis žmogus, tiktų bet kokioms darbui. Tolerantiškumas ir tvarkingumas anot 16-18 metų paauglių, augančių socialinės rizikos šeimose, nėra labai svarbi asmenybės savybė.

Žinoti, kokių savybių, asmenybės bruožų reikalauja konkreti profesija yra labai svarbu. Pagal tai žmogus gali įsivertinti save.

13 lentelė.

Respondentų nuomonė ar jie turi profesijai reikalingus bruožus (N=145)

Nuomonė	16 metų				17 metų				18 metų			
	Vyras		Moteris		Vyras		Moteris		Vyras		Moteris	
	Kiekis	Santykis (%)	Kiekis	Santykis (%)	Kiekis	Santykis (%)	Kiekis	Santykis (%)	Kiekis	Santykis (%)	Kiekis	Santykis (%)
Turiu	12	24,0	14	28,0	11	29,7	14	37,8	14	24,1	16	27,6
Neturiu	1	2,0	0	0,0	1	2,7	2	5,4	2	3,4	1	1,7
Iš dalies turiu	13	26,0	10	20,0	6	16,2	3	8,1	18	31,0	7	12,1

Naudojantis 13 lentelės duomenis, galime nustatyti, kaip save įvertina paaugliai. 52 proc. šešiolikmečių teigia, kad jie turi išvardintas savybes, taip pat teigia 67,5 septyniolikmečių ir 51,7 proc. aštuoniolikmečių. Reikiamų savybių neturi 2 proc. šešiolikmečių, 8,1 proc – septyniolikmečių ir 5,1 proc. aštuoniolikmečių. Iš dalies turi 46 proc. šešiolikmečių, 24,3 proc. – septyniolikmečių ir 43,1 proc. – aštuoniolikmečių.

Svarbu ne tik sugalvoti kuo norėsi būti, bet labai svarbu ir sistemingai ruoštis būsimai profesijai – domėtis tuo, papildomai mokytis, lankyti būrelius. Siekiant išsiaiškinti, kokia neformalia veikla domisi respondentai, kokios jų domėjimosi sritys, buvo užduotas klausimas ar dalyvauja užklasinėje veikloje.

Užklasinė veikla, kurioje dalyvauja paaugliai (N=145)

Užklasinė veikla	Atsakymų skaičius	Santykis (%)
Choras (dainavimas)	10	6,7
Dailė	0	0
Šokiai	5	3,4
Teatras	0	0
Sportas (krepšinis, futbolas, tinklinis, rankinis ir t.t.)	43	28,9
Užsienio kalbos	1	0,7
Informatika	0	0
Literatūros	1	0,7
Nedalyvauju	89	59,7
Kitas variantas	0	0

Pagal 14 lentelės duomenis, matyti, jog net 59,7 proc. atsakė jog nedalyvauja jokiaje veikloje. 28,9 proc. paauglių užsiiminėja sportu, lanko krepšinį, futbolą, tinklinį ar kitą aktyvią sporto šaką. Chorą lanko tik 6,7 proc. mokinių, šokius – 3,4 proc., užsienio kalbas – 0,7 proc., literatūrą būrelį – 0,7 proc., Tokie rodikliai rodo labai žemą domėjimosi neformalia veikla lygį.

Respondentų buvo klausama ar užklasinė veikla padeda/padėtų apsispręsti dėl būsimos profesijos pasirinkimo. Paauglių nuomonės skirstinys dėl užklasinės veiklos įtakos apsisprendžiant dėl būsimos profesijos pasirinkimo pavaizduotas 15 lentelėje.

Paauglių nuomonė dėl užklasinės veiklos įtakos apsisprendžiant dėl būsimos profesijos pasirinkimo (N=145)

Nuomonės	Atsakymų skaičius	Santykis (%)
Taip	6	4,1
Ne	78	53,8
Nežinau	58	40,0
Neatsakė į klausimą	3	2,1

Naudojantis gautais duomenimis matome, kad 53,8 proc. teigė jog neturi įtakos užklasinė veikla pasirinkti profesijai. Pagrindiniu argumentu laikyta, jog neformali veikla neturi nieko bendra su profesijos pasirinkimu. 4,1 proc. apklaustųjų teigia, kad užklasinė veikla jiems padeda apsispręsti dėl būsimos profesijos, apklaustųjų ir nežino atsakymo 40 proc.

Norint išsiaiškinti, koku būdu respondentai ruošiasi būsimai profesinei veiklai norint įvertinti paauglių, gyvenančių socialinės rizikos šeimose, ateities planavimo įpatumus.

16 lentelė.

Paauglių ruošimasis būsimai profesinei veiklai (N=145)

Ruošimosi būdai	Dažnai		Retai		Niekada	
	Kiekis	Santykis (%)	Kiekis	Santykis (%)	Kiekis	Santykis (%)
Renku ir sisteminu žinias, reikalingas profesijai	36	32,4	38	34,2	37	33,3
Stengiuosi įgyti reikalingų įgūdžių	23	16,2	64	45,1	55	38,7
Lavinu asmenines savybes	17	12,0	66	46,5	59	41,5
Stebiu šios profesijos atstovų veiklą	27	19,3	57	40,7	56	40,0
Stengiuosi gerai mokytis	33	23,4	89	63,1	19	13,5
Svajoju ir bandau įsivaizduoti, kaip man pavyktų įgyvendinti šią veiklą ir šios veiklos reikalavimus	19	13,5	33	23,4	89	63,1
Bandau susipažinti su žmonėmis, kurie yra įgiję šią profesiją	4	2,9	33	23,6	103	73,6%
Dalyvauju išvykose į įmones, įstaigas	2	1,4	41	29,7	95	68,8
Individualiai konsultuojuosi su karjeros konsultantu	43	30,7	83	59,3	14	10,0
Kita	1	8,3	9	75,0	2	16,7

Iš 16 lentelėje pateikiamų duomenų matyti, jog paaugliai neturi didelės motyvacijos domėtis būsima profesine veikla. Pavyzdžiui, net 68,8 proc. respondentų atsakė, jog nedalyvauja jokiose išvykose į įmones, įstaigas. Net 63,1 proc. mokinių retai stengiasi gerai mokytis. Renka ir sistemina žinias, reikalingas profesijai 32,4 mokinių. Tik 16,2 proc mokinių stengiasi įgyti reikalingų įgūdžių ir 12 proc. lavina asmenines savybes. 40 proc. mokinių nestebi profesijų atstovų veiklos. 63,1 proc niekada nebandė įsivaizduoti savęs kaip jam sektųsi įgyvendinti savo veiklą ir jos reikalavimus. Net 73,6 proc. nėra susipažinę su savo profesijos atstovais. Tačiau dažnai ar bent kartais individualiai konsultuojasi su karjeros konsultantu net 90 proc. mokinių.

Siekta nustatyti, ar respondentai naudojami kokiais nors informacijos šaltiniais ruošdamiesi būsimai profesinei veiklai. Pagal pateiktus atsakymo variantus respondentai galėjo pasirinkti kelis variantus.

17 lentelė.

Informacijos šaltiniai, kuriais paaugliai naudojami norėdami daugiau sužinoti apie norimą profesiją (N=145)

Informacijos šaltiniai	Dažnai		Retai		Niekada	
	Kiekis	Santykis (%)	Kiekis	Santykis (%)	Kiekis	Santykis (%)
Lankstinukai	49	34,5	66	46,5	27	19,0
Internetinės svetainės	84	58,7	56	39,2	3	2,1
Televizija	6	4,3	59	41,8	76	53,9
Vaizdo medžiaga	1	0,7	49	34,3	93	65,0
Knygos	4	2,8	38	26,8	100	70,4
Aikos internetinė svetainė	19	13,3	66	46,2	58	40,6
Reklaminiai skelbimai	16	11,0	71	48,6	59	40,4
Laikraščiai, žurnalai	12	8,6	87	62,6	40	28,8
Radijas	0	0	37	26,4	103	73,6
Kita	0	0	5	3,3	1	0,7

Iš 17 lentelėje pateikiamų duomenų matyti, jog populiariausias informacijos šaltinis yra interneto svetainė – jose apsilanko net 58,7 proc. respondentų. Patys nepopuliariausi šaltiniai yra knygos, radijas bei vaizdo medžiaga. Niekada neskaitė, nesiklausė ar nežiūrėjo atitinkamai 70,4 proc., 73,6 proc. ir 65 proc. respondentų.

Norint geriau suvokti, kas respondentams daro didžiausią įtaką renkantis profesiją, sudaryta teiginių lentelė su įtakos reikšmingumo faktoriais. Šiuo klausimu bandyta išsiaiškinti ar hipotezė - tikėtina, kad šeima mažai įtakoja paauglių, iš socialinės rizikos šeimų, profesinį apsisprendimą, yra teisinga.

18 lentelė.

Asmenys, darantys didžiausią įtaką paaugliams renkantis profesiją (N=145)

Įtakoja	Didelė įtaka		Maža įtaka		Nedaro įtakos	
	Kiekis	Santykis (%)	Kiekis	Santykis (%)	Kiekis	Santykis (%)
Tėtis	5	3,5	75	52,4	63	44,1
Mama	16	11,2	83	58,0	44	30,8
Brolis, sesuo	8	5,7	65	46,1	68	48,2
Giminaičiai	18	12,7	55	38,7	69	48,6
Draugai	95	66,4	43	30,1	5	3,5
Klasės auklėtojas	11	7,7	74	51,7	58	40,6
Mokytojai	4	2,9	51	36,4	85	60,7
Socialinis pedagogas	2	1,4	61	43,3	78	55,3
Karjeros konsultantas	51	35,9	79	55,6	12	8,5
Psichologas	0	0	46	32,2	97	67,8
Kita	0	0	1	0,7	2	1,4

Naudojantis 18 lentelėje pateikiamais duomenimis, matyti, jog 66,4 proc. respondentų didžiausią įtaką turi draugai. Tačiau mažiausią įtaką mokiniams profesijos apsisprendimui turi psichologai ir mokytojai. Atitinkamai net 67,8 proc ir 60,7 proc šių profesijų atstovai nedaro įtakos mokiniams. Mokiniai dažnai konsultuojasi su karjeros konsultantu, kuris daro didesnę ar mažesnę įtaką, t.y., net 91,5 proc. mokinių jis daro vienokią ar kitokią įtaką.

Tikrinama hipotezė. Iš šeimos mažiausiai įtakos turi tėtis 3,5 proc., ir brolis, sesuo 5,7 proc., mama 11,2 proc., kiti giminaičiai 12,7 proc. Didžiausią įtaką, pagal gautus duomenis, daro draugai – 66,4 proc. Šių veiksnių koreliaciniai ryšiai yra atitinkamai $r_{xy}=0,634$ ir $r_{xy}=0,867$. Tai yra stiprūs ryšiai, kas rodo šių rodiklių tiesioginę priklausomybę. O šių veiksnių koreliacijos koeficientai atitinkamai yra $p=0,002$ ($<0,05$) ir $p=0,001$ ($<0,05$), kas rodo, kad jie yra statistiškai patikimi koeficientai. Skaičiuoti duomenys statistiškai reikšmingi. Pagal gautus statistinius duomenis, galima teigti, kad šeima mažai įtakoja paauglių, iš socialinės rizikos šeimų, profesinį apsisprendimą.

Respondentų klausta kas apsunkina galimybę apsispręsti dėl būsimos profesijos.

19 lentelė.

Veiksniai, kurie apsunkina galimybę apsispręsti dėl būsimos profesijos (N=145)

Veiksniai	Svarbu		Iš dalies svarbu		Nesvarbu	
	Kiekis	Santykis (%)	Kiekis	Santykis (%)	Kiekis	Santykis (%)
Turi mažai informacijos apie specialybes	45	31,7	41	28,9	56	39,4
Nežinai, ką daryti, norint apsispręsti dėl profesijos	52	36,4	40	28,0	51	35,7
Tėvų nurodymai, ką turiu studijuoti	8	5,6	22	15,4	113	79,0
Mokytojų nurodymai, kokius egzaminus laikyti	8	5,6	47	32,9	88	61,5
Sunku apsispręsti savarankiškai	102	71,3	26	18,2	15	10,5
Nežinau savo individualių savybių	46	33,1	58	41,7	35	25,2
Skiriu per mažai laiko apsisprendimui	77	54,2	34	23,9	31	21,8
Šeimos finansinė padėtis	133	93,0	5	3,5	5	3,5
Mokymosi rezultatai	114	79,7	20	14,0	9	6,3
Geografinė padėtis (Mokymosi įstaigos per toli nuo namų)	29	20,7	75	53,6	36	25,7
Sveikata	16	11,4	68	48,6	56	40,0
Didelė studijų programų pasiūla, sunku išsirinkti	63	44,7	30	21,3	48	34,0
Pomėgių negaliu suderinti su profesija	18	12,9	18	12,9	103	74,1
Apsisprendimą lems egzaminų rezultatai	45	31,7	62	43,7	35	24,6
Nepataria tėvai	92	65,2	30	21,3	19	13,5
Neigiamas tėvų požiūris į išsilavinimą	79	55,6	46	32,4	17	12,0
Neigiamas draugų, pažįstamų požiūris į išsilavinimą	62	44,0	64	45,4	15	10,6
Nepasitikėjimas savimi	68	48,6	65	46,4	7	5,0

Pagal 19 lentelėje pateikiamus duomenis matyti, jog šeimos finansinė padėtis yra svarbiausia - net 93,0 proc., tik 3,5 proc. apklaustųjų tai nėra svarbu.

Informacijos trūkumą apie specialybes kaip svarbų veiksnį pažymėjo 31,7 proc. apklaustųjų. Nežinojimą, ką daryti, norint apsispręsti dėl profesijos kaip svarbų veiksnį pažymėjo 36,4 proc. apklaustųjų, ir 35,7 proc. kaip nesvarbų. Tai rodo arba nedalyvavimą mokyklose rengiamuose informaciniuose karjeros planavimo renginiuose, paskaitėse arba stoką tokių informacinių renginių.

Tėvų nurodymus, kur studijuoti kaip svarbų veiksnį pažymėjo 5,6 proc. apklaustųjų, 15,4 proc. kaip iš dalies svarbų ir 79 proc. kaip nesvarbų, o tėvų nepatarimą kaip svarbų veiksnį pažymėjo 65,2 proc. apklaustųjų, 21,3 proc. kaip iš dalies svarbų ir 13,5 proc. kaip nesvarbų. Neigiamą tėvų požiūrį į išsilavinimą kaip svarbų veiksnį pažymėjo 55,6 proc. apklaustųjų, 32,4 proc. kaip iš dalies svarbų ir 12 proc. kaip nesvarbų.

Mokymosi rezultatus kaip svarbų veiksnį pažymėjo 79,7 proc. apklaustųjų, 14 proc. kaip iš dalies svarbų ir 6,3 proc. kaip nesvarbų. Geografinę padėtį kaip svarbų veiksnį pažymėjo 20,7 proc. apklaustųjų, 53,6 proc. kaip iš dalies svarbų ir 25,7 proc. kaip nesvarbų. Sveikatą kaip svarbų veiksnį pažymėjo 11,4 proc. apklaustųjų, 48,6 proc. kaip iš dalies svarbų ir 40 proc. kaip nesvarbų.

Didelę studijų programų pasiūlą, iš kurių sunku išsirinkti kaip svarbų veiksnį pažymėjo 44,7 proc. apklaustųjų, 21,3 proc. kaip iš dalies svarbų ir 34 proc. kaip nesvarbų. Negalėjimą pomėgių suderinti su profesija kaip svarbų veiksnį pažymėjo 12,9 proc. apklaustųjų, 12,9 proc. kaip iš dalies svarbų ir 74,1 proc. kaip nesvarbų. Egzaminų rezultatus kaip svarbų veiksnį pažymėjo 31,7 proc. apklaustųjų.

Neigiamą draugų, pažįstamų požiūrį į išsilavinimą kaip svarbų veiksnį pažymėjo 44 proc. apklaustųjų, 45,4 proc. kaip iš dalies svarbų ir 10,6 proc. kaip nesvarbų. Nepasitikėjimą savimi kaip svarbų veiksnį pažymėjo 48,6 proc. apklaustųjų, 46,4 proc. kaip iš dalies svarbų ir 5 proc. kaip nesvarbų.

Siekta nustatyti, ar respondentai jau turi išsirinkę mokymosi instituciją, kurioje norėtų studijuoti. Į klausimą „Ar pasirinkai instituciją, kurioje norėtum studijuoti? (N=145). Gauti duomenys jog 70,3 proc. respondentų dar nežino ir tik 27,6 proc. jau yra apsisprendę, neatsakė į klausimą 2,1 proc.

Domėtasi, kodėl respondentai pasirinko būtent tą mokymosi instituciją.

20 lentelė.

Veiksniai, kurie įtakojo konkrečios mokymosi institucijos pasirinkimą (N=145)

Priežastys	Svarbu		Iš dalies svarbu		Nesvarbu	
	Kiekis	Santykis (%)	Kiekis	Santykis (%)	Kiekis	Santykis (%)
Suteikiamas bendrabutis	36	87,8	4	9,8	1	2,4
Mokama stipendija	35	87,5	4	10,0	1	2,5
Geros mokymosi sąlygos	27	65,9	13	31,7	1	2,4
Kvalifikuoti dėstytojai	15	37,5	21	52,5	4	10,0
Institucijos prestižas	16	39,0	16	39,0	9	22,0
Trumpa studijų trukmė	22	53,7	13	31,7	6	14,6
Didelė studijų programų pasiūla	13	32,5	12	30,0	15	37,5
Studijų metu daug praktinių užsiėmimų	26	63,4	9	22,0	6	14,6
Netoli namų	19	47,5	17	42,5	4	10,0
Studijų kaina	30	75,0	9	22,5	1	2,5
Įstojimo sąlygos	31	75,6	7	17,1	3	7,3
Rekomenduoja mokytojai	8	19,5	7	17,1	26	63,4
Pataria tėvai, giminaičiai	7	17,1	14	34,1	20	48,8
Draugų, pažįstamų nuomonė	31	75,6	6	14,6	4	9,8

Iš 20 lentelėje pateikiamų duomenų matyti, jog 87,8 proc. respondentų labai svarbu suteikiamas bendrabutis, mokama stipendija, geros gyvenimo sąlygos. Ne taip svarbu, ar visiškai nesvarbu mokytojų rekomendacijos, institucijos prestižas, ar didelė studijų programų pasiūla.

Norint išsiaiškinti, kaip respondentų šeimos nariai padeda apsispręsti dėl būsimos profesijos, tai galima analizuoti remiantis 21 lentele.

21lentelė.

Tėvų, šeimos narių pagalba padedant apsispręsti dėl būsimos profesijos (N=145)

Pagalba	Dažnai		Retai		Niekada	
	Kiekis	Santykis (%)	Kiekis	Santykis (%)	Kiekis	Santykis (%)
Brolis, sesuo pasakoja, kaip rinkosi profesiją	9	6,5	50	36,0	80	57,6
Tėvai domisi, kokios yra paklausios profesijos darbo rinkoje	2	1,4	32	22,9	106	75,7
Pataria rinktis profesiją pagal savo pomėgius	14	10,0	46	32,9	80	57,1
Tėvai pasakoja, kaip jie rinkosi profesiją	5	3,6	58	41,4	77	55,0
Nurodo kokią konkrečią profesiją turiu įgyti	2	1,4	36	25,9	101	72,7
Nori, kad savarankiškai apsispręščiau	64	45,4	63	44,7	14	9,9
Pataria įsivertinti savo mokymosi rezultatus	39	27,9	80	57,1	21	15,0
Pataria atsižvelgti į savo gebėjimus	41	29,1	80	56,7	20	14,2
Kalbame apie profesijų įvairovę	0	0	34	24,3	106	75,7
Kita	2	10,5	12	63,2	5	26,3

Pagal pateikiamus duomenis matyti, jog 75,7 proc. tėvų nesidomi kokios yra paklausios profesijos, 75,7 proc. nekalba apie profesijų įvairovę. Tėvų abejingumą paaugliui padėti apsispręsti dėl profesijos rodo ir dar vienas rodiklis - net 72,7 proc. nenurodo kokią konkrečią profesiją turi pasirinkti vaikas. Broliai, seserys taip pat neturi stiprios motyvacijos padėti paaugliui – 57,6 proc. nepasakojo kaip rinkosi profesiją. Net 45,4 proc. respondentų teigia, jog tėvai skatina savarankiškai apsispręsti. Tik 29,1 proc. pataria atsižvelgti į savo gebėjimus.

Paauglių anketoje buvo pateiktas klausimas, kuris padėjo nustatyti, koks respondentų tėvų išsilavinimas.

22 lentelė.

Tėvų išsilavinimas (N=145)

Išsilavinimas	Atsakymų skaičius	Santykis (%)
Pradinis	12	8,3
Pagrindinis	29	20,0
Vidurinis	18	12,4
Pagrindinis ar vidurinis su profesine kvalifikacija	82	56,6
Aukštasis	3	2,1
Neatsakė į klausimą	1	0,7

Naudojantis 22 lentelėje pateikiamais duomenimis matyti, jog 56,6 proc. tėvų turi pagrindinį arba vidurinį su profesine kvalifikacija išsilavinimą. Aukštąjį išsilavinimą turi tik 2,1 proc. respondentų tėvų.

23 lentelė.

Mokinių savo mokymosi rezultatų vertinimas (N=145)

Atsakymo variantai	Atsakymų skaičius	Santykis (%)
Labai blogai (2-3)	0	0
Blogai(4-5)	64	44,1
Vidutiniškai (6-7)	71	49,0
Gerai (8-9)	7	4,8
Puikiai (10)	0	0,0
Neatsakė į klausimą	3	2,1

Įvertinti respondentų mokymosi rezultatai. Iš 23 lentelėje pateikiamų duomenų matyti, jog 49,0 proc. mokosi vidutiniškai, 44,1 proc. blogai, gerai 4,8 proc., puikiai besimokančių mokinių nepasitaikė imtyje.

3.3.2. Profesinio apsisprendimo veiksmų analizė

Norėdami įvertinti, kurie veiksniai turi didžiausią įtaką 16-18 metų moksleivių, gyvenančių socialinės rizikos šeimose, renkantis profesiją.

24 lentelė.

Svarbiausi veiksniai renkantis profesiją (N=145)

Įtakos veiksniai	Svarbu		Iš dalies svarbu		Nesvarbu	
	Kiekis	Santykis (%)	Kiekis	Santykis (%)	Kiekis	Santykis (%)
Galimybė kilti „karjeros laiptais“	16	11,6	68	49,3	54	39,1
Būsimo atlyginimo dydis	131	92,9	9	6,4	1	0,7
Profesijos populiarumas	54	38,3	60	42,6	27	19,1
Geros darbo sąlygos	121	84,6	19	13,3	3	2,1
Mokytojų įtaka	21	14,9	25	17,7	95	67,4
Mokymosi rezultatai	75	53,2	56	39,7	10	7,1
Noras būti savarankiškam	119	83,8	17	12,0	6	4,2
Tėvų, giminaičių nuomonė	8	5,6	46	32,2	89	62,2
Šeimos tradicija	6	4,3	15	10,6	120	85,1
Draugų, pažįstamų patarimai	99	69,7	35	24,6	8	5,6
Įstojimo sąlygos	85	61,6	37	26,8	16	11,6
Svarbiausia įgyti specialybę	65	46,1	56	39,7	20	14,2
Studijų kaina	92	65,2	38	27,0	11	7,8
Studijos būtų arčiau namų	69	48,3	49	34,3	25	17,5
Materialinė šeimos padėtis	113	81,3	22	15,8	4	2,9
Kad būtų lengva mokytis	92	65,7	34	24,3	14	10,0
Sveikata	26	18,6	82	58,6	32	22,9
Stereotipas, dėl tik moterims ar tik vyrams tinkamų profesijų	59	43,1	46	33,6	32	23,4
Noras būti finansiškai nepriklausomam	123	88,5	11	7,9	5	3,6
Mokomieji dalykai, kurie sekasi	78	54,9	51	35,9	13	9,2
Užklausinė veikla (būreliai)	12	8,5	9	6,3	121	85,2
Fakultatyviniai užsiėmimai	8	5,8	16	11,5	115	82,7
Charakterio savybės	58	41,1	76	53,9	7	5,0
Profesijos pažinimas	51	36,4	69	49,3	20	14,3
Temperamentas	63	44,7	67	47,5	11	7,8
Susidomėjimas pasirinkta profesija	79	55,6	56	39,4	7	4,9
Reikiamų gebėjimų turėjimas	72	51,4	61	43,6	7	5,0
Tėvų lūkesčiai	14	10,1	27	19,4	98	70,5
Perspektyvi galimybė įsidarbinti po studijų	115	81,0	22	15,5	5	3,5
Draugų, pažįstamų pavyzdys	102	73,9	32	23,2	4	2,9

Iš 24 lentelėje pateikiamų duomenų matyti, jog svarbiausia yra finansai, materialinė šeimos padėtis, noras būti savarankiškam, būsimo atlyginimo dydis, kurį pasirenko net 92,9 proc.

respondentų. Kaip nesvarbų faktorių respondentai įvardina šeimos tradicijas, tėvų lūkesčius net 70,5 proc.

Galimybę kilti „karjeros laiptais“ kaip svarbų veiksnį pažymėjo 11,6 proc. apklaustųjų, 49,3 proc. kaip iš dalies svarbų ir 39,1 proc. kaip nesvarbų. Profesijos populiarumą kaip svarbų veiksnį pažymėjo 38,3 proc. apklaustųjų, 42,6 proc. kaip iš dalies svarbų ir 19,1 proc. kaip nesvarbų. Geras darbo sąlygas kaip svarbų veiksnį pažymėjo 84,6 proc. apklaustųjų, 13,3 proc. kaip iš dalies svarbų ir 2,1 proc. kaip nesvarbų. Profesijos pažinimą kaip svarbų veiksnį pažymėjo 36,4 proc. apklaustųjų, 49,3 proc. kaip iš dalies svarbų ir 14,3 proc. kaip nesvarbų.

Studijų kainą kaip svarbų veiksnį pažymėjo 65,2 proc. apklaustųjų, 27 proc. kaip iš dalies svarbų ir 7,8 proc. kaip nesvarbų. Studijų buvimą arčiau namų kaip svarbų veiksnį pažymėjo 48,3 proc. apklaustųjų, 34,3 proc. kaip iš dalies svarbų ir 17,5 proc. kaip nesvarbų. Lengvą mokymąsi kaip svarbų veiksnį pažymėjo 65,7 proc. apklaustųjų, 24,3 proc. kaip iš dalies svarbų ir 10 proc. kaip nesvarbų. Mokuomusius dalykus, kurie sekasi kaip svarbų veiksnį pažymėjo 54,9 proc. apklaustųjų, 35,9 proc. kaip iš dalies svarbų ir 9,2 proc. kaip nesvarbų.

Mokytojų įtaką kaip svarbų veiksnį pažymėjo 14,9 proc., mokymosi rezultatus kaip svarbų veiksnį pažymėjo 53,2 proc. apklaustųjų. Užklasinę veiklą (būrelius) kaip svarbų veiksnį pažymėjo 8,5 proc. apklaustųjų, 6,3 proc. kaip iš dalies svarbų ir 85,2 proc. kaip nesvarbų. Fakultatyvinius užsiėmimus kaip svarbų veiksnį pažymėjo 5,8 proc. apklaustųjų, 11,5 proc. kaip iš dalies svarbų ir 82,7 proc. kaip nesvarbų.

Norą būti savarankiškam kaip svarbų veiksnį pažymėjo 83,8 proc. apklaustųjų. Tėvų, giminaičių nuomonę kaip svarbų veiksnį pažymėjo 5,6 proc. apklaustųjų, 32,2 proc. kaip iš dalies svarbų ir 62,2 proc. kaip nesvarbų. Šeimos tradiciją kaip svarbų veiksnį pažymėjo 4,3 proc. apklaustųjų, 10,6 proc. kaip iš dalies svarbų ir 85,1 proc. kaip nesvarbų. Draugų, pažįstamų patarimus kaip svarbų veiksnį pažymėjo 69,7 proc. apklaustųjų, 24,6 proc. kaip iš dalies svarbų ir 5,6 proc. kaip nesvarbų. Materialinę šeimos padėtį kaip svarbų veiksnį pažymėjo 81,3 proc. apklaustųjų, 15,8 proc. kaip iš dalies svarbų ir 2,9 proc. kaip nesvarbų.

Sveikatą kaip svarbų veiksnį pažymėjo 18,6 proc. apklaustųjų, 58,6 proc. kaip iš dalies svarbų ir 22,9 proc. kaip nesvarbų. Stereotipą, dėl tik moterims ar tik dėl vyrų profesijų tinkamumą kaip svarbų veiksnį pažymėjo 43,1 proc. apklaustųjų, 33,6 proc. kaip iš dalies svarbų ir 23,4 proc. kaip nesvarbų.

Charakterio savybes kaip svarbų veiksnį pažymėjo 41,1 proc. apklaustųjų, 53,9 proc. kaip iš dalies svarbų ir 5 proc. kaip nesvarbų.

Profesinio apsisprendimo veiksniai suskirstyti į vidinius ir išorinius.

3.3.2.1. Išorinių profesinio apsisprendimo veiksmų analizė

Pagal apklausos duomenis sudarytas respondentų atsakymų vidurkių koreliacinis laukas ir paskaičiuoti koreliaciniai koeficientai. Į klausimą „Kas tau svarbiausia renkantis profesiją?“ du veiksniai išsiskyrė iš kitų – galimybė kilti „karjeros laiptais“ ir „stereotipas, dėl tik moterims ar tik vyrams tinkamu profesijų“.

25lentelė.

Išoriniai veiksniai(N=145)

Statistika	Galimybė kilti „karjeros laiptais“	Busimo atlyginimo dydis	Profesijos populiarumas	Geros darbo sąlygos	Istojimo sąlygos	Studijų kaina	Studijos būtų arčiau namų	Stereotipas, dėl tik moterims ar tik vyrams tinkamų profesijų
Kiekis	145	145	145	145	145	145	145	145
Vidurkis	2,17	1,05	1,76	1,16	1,43	1,39	1,67	1,7
Mediana	2	1	2	1	1	1	2	2
Moda	2	1	2	1	1	1	1	1
r reikšmė	0,808	0,34	0,784	0,451	0,752	0,669	0,773	0,875
p reikšmė	0,001	0,004	0,001	0,004	0,001	0,002	0,001	0,001

Pirmojo veiksnio ($r_{xy} = 0,808$) koreliacinis ryšys yra stiprus, ir tarp rodiklių yra tiesioginė priklausomybė), bei nustatytas šio koeficiento patikimumas ($p = 0,0011$, $p < 0,05$), vadinasi, koeficientas yra statistiškai patikimas. Antrojo veiksnio ($r_{xy} = 0,875$) koreliacinis ryšys taip yra stiprus, ir tarp rodiklių yra tiesioginė priklausomybė), šio koeficiento patikimumas ($p = 0,0012$, $p < 0,05$), vadinasi, koeficientas yra statistiškai patikimas.

Į klausimą „Kas tau svarbiausia renkantis profesiją?“ du veiksniai išsiskyrė iš kitų – galimybė kilti „karjeros laiptais“. Iš duoto skirstinio matyti, jog tai svarbu 13 merginų ir 3 vaikinams, iš dalies svarbu 38 merginoms ir 30 vaikinų. Net 26 merginos ir 28 vaikinai teigė, jog kilti „karjeros laiptais“ jiems nesvarbu. Tai rodo socialiai nereikšmingą asmens nusiteikimą karjerai, menką asmeninės gerovės siekimą.

Galimybė kilti „karjeros laiptais“, pagal amžių (N=145)

Amžius	Vyras						Moteris					
	Svarbu		Iš dalies svarbu		Nesvarbu		Svarbu		Iš dalies svarbu		Nesvarbu	
	Kiekis	Santykis (%)	Kiekis	Santykis (%)	Kiekis	Santykis (%)	Kiekis	Santykis (%)	Kiekis	Santykis (%)	Kiekis	Santykis (%)
16	5	6,5	14	18,2	8	10,4	1	1,7	11	18,3	10	16,7
17	4	5,2	10	13,0	4	5,2	2	3,3	9	15,0	7	11,7
18	4	5,2	14	18,2	14	18,2	0	0,0	9	15,0	11	18,3

Pagal 26 lentelės duomenis, matyti, jog šios socialinės grupės paauglių motyvacija kilti karjeros laiptais nėra aukšta. Pagal gautus duomenis amžiaus įtaka neturi statistinės reikšmės. Iš šios lentelės matyti, kad daugumai respondentų yra nesvarbu ar tik iš dalies svarbi galimybė kilti „karjeros laiptais“. Tik 16,9 proc. vyrų ir 4 proc. moterų tai yra svarbu. Tuo tarpu tai visiškai nesvarbu yra 33,8 proc. vyrų ir 36,7 proc. moterų.

Statistiškai reikšmingas veiksnys į klausimą „Kas tau svarbiausia renkantis profesiją?“ - stereotipas, dėl tik moterims ar tik vyrams tinkamų profesijų. Tai svarbu net 33 merginoms ir 26 vaikinams. Nesvarbu tik 17 merginų ir 15 vaikinų.

Stereotipo svarba dėl tik moterims ar tik vyrams tinkamų profesijų (respondentų pasiskirstymas pagal amžių) (N=145)

Amžius	Vyras						Moteris					
	Svarbu		Iš dalies svarbu		Nesvarbu		Svarbu		Iš dalies svarbu		Nesvarbu	
	Kiekis	Santykis (%)	Kiekis	Santykis (%)	Kiekis	Santykis (%)	Kiekis	Santykis (%)	Kiekis	Santykis (%)	Kiekis	Santykis (%)
16	14	18,4	6	7,9	6	7,9	8	13,3	11	18,3	3	5,0
17	4	5,3	9	11,8	5	6,6	7	11,7	3	5,0	8	13,3
18	15	19,7	11	14,5	6	7,9	10	16,7	6	10,0	4	6,7

Iš 27 lentelės duomenų matyti, kad šis stereotipas mokiniams yra svarbesnis negu galimybė kilti „karjeros laiptais“. Net 43,4 proc vyrų ir 41,7 proc. šis stereotipas yra svarbus. Pagal amžių labiau išsiskiria šešiolikmečiai ir aštuoniolikmečiai. Šis stereotipas yra visiškai nesvarbus 22,4 proc. vyrų ir 25 proc. moterų.

3.3.2.2. Vidinių profesinio apsisprendimo veiksmų analizė

Greta išorinių profesinio apsisprendimo veiksmų tiriami vidiniai veiksniai. Jei vidinių profesinio apsisprendimo veiksmų reikšmingumas yra statistiškai panašus, tai tiek vidiniai tiek išoriniai profesinio apsisprendimo veiksniai statistiškai vienodo reikšmingumo.

28 lentelė.

Vidinių profesinio apsisprendimo veiksniai(N=145)

Statistika	Mokytojų įtaka	Mokymosi rezultatai	Tėvų, giminaičių nuomonė	Šeimos tradicijos	Draugu, pažįstamų patarimai	Svarbiausia įgyti specialybę	Materialinė šeimos padėtis	Kad būtų lengva mokytis	Noras būti finansiškai nepriklausomam	Sveikata	Draugu, pažįstamų pavyzdys
Kiekis	145	145	145	145	145	145	145	145	145	145	145
Vidurkis	2,46	1,5	2,53	2,73	1,33	1,63	1,17	1,39	1,1	1,97	1,23
Mediana	3	1	3	3	1	2	1	1	1	2	1
Moda	3	1	3	3	1	1	1	1	1	2	1
r reikšmė	0,841	0,668	0,667	0,669	0,613	0,753	0,527	0,71	0,496	0,735	0,574
p reikšmė	0,001	0,004	0,004	0,004	0,004	0,002	0,004	0,002	0,004	0,002	0,004
Statistika	Noras būti savarankiškam mokyme	Noras būti dalykai, kurie sekasi	Užklasinė veikla (būreliai)	Fakultatyviniai užsiėmimai	Charakterio savybės	Profesijos pažinimas	Temperamentas	Sustomejimas pasirinkta profesija	Keikiamų gebėjimų turėjimas	Tėvų lūkesčiai	Draugu, pažįstamų pavyzdys
Kiekis	145	145	145	145	145	145	145	145	145	145	145
Vidurkis	1,18	1,51	2,71	2,66	1,59	1,72	1,59	1,46	1,48	2,5	1,23
Mediana	1	1	3	3	2	2	2	1	1	3	1
Moda	1	1	3	3	2	2	2	1	1	3	1
r reikšmė	0,523	0,688	0,706	0,767	0,629	0,743	0,673	0,624	0,647	0,834	0,574
p reikšmė	0,004	0,004	0,002	0,002	0,004	0,002	0,004	0,004	0,004	0,001	0,004

Iš 28 lentelėje pateiktų rezultatų matome, kad į klausimą „Kas tau svarbiausia renkantis profesiją?“ didžiausią įtaką turėjo veiksniai „mokytojų įtaka“ ir „svarbiausia įgyti profesiją“. Pirmojo veiksnio koreliacinis ryšys yra labai stiprus ($r_{xy}=0,841$), be to, jis yra statistiškai patikimas koeficientas ($p=0,001$, $p<0,05$). Antrojo koreliacinis ryšys kiek silpnesnis, tačiau vis tiek gana stiprus ($r_{xy}=0,753$), o šio veiksnio koreliacinis koeficientas taip pat yra statistiškai patikimas ($p=0,002<0,05$). Iš gautų rezultatų matyti, pagrindiniai veiksniai įtakojantys profesijos pasirinkimą yra „tėvų lūkesčiai“ ir „fakultatyviniai užsiėmimai“. Šių veiksmų koreliaciniai ryšiai yra atitinkamai $r_{xy}=0,834$ ir $r_{xy}=0,767$. Tai yra stiprūs ryšiai, kas rodo šių rodiklių tiesioginę priklausomybę. O šių veiksmų koreliacijos koeficientai atitinkamai yra $p=0,001$ ($<0,05$) ir $p=0,002$ ($<0,05$), kas rodo, kad jie yra statistiškai patikimi koeficientai. Tiek vidiniai tiek išoriniai skaičiuoti duomenys statistiškai reikšmingi.

IŠVADOS

1. Išanalizavus mokslinę literatūrą, bei švietimą reglamentuojančius dokumentus, galime daryti išvadą, jog profesijos pasirinkimas- tai atsakingas sprendimas, reikalaujantis asmenybės aktyvumo, brandos ir atsakomybės. Profesijos rinkimasis apima daugelį profesijų atrankos bei atmetimo etapų, prasideda ankstyvoje vaikystėje ir baigiasi paauglystėje.
2. Pagrindiniai veiksniai, įtakoiantys paauglių, iš socialinės rizikos šeimų, profesinį apsisprendimą yra vidiniai: fiziniai (asmens fizinė sveikata), psichiniai (interesai, pomėgiai, savęs vertinimas), dvasiniai (moralinės ir vertybinės nuostatos) ir išoriniai: socialiniai (tėvų socialinė padėtis, mokslo įstaigų artumas, tėvų išsilavinimas bei darbas, šeimos vertybinės nuostatos), ekonominiai (šalies ekonominė situacija, darbo rinkos tendencijos ir padėtis), visuomeniniai (požiūris į išsilavinimą, požiūris į darbą, visuomeniniu vertybių sistema).
3. Tyrimas parodė, kad tėvai neturi įtakos ir autoriteto paaugliams, augantiems socialinės rizikos šeimoje, nulemiant profesinį apsisprendimą. Tokiose šeimose augančių vaikų mokymosi motyvacija žema. Tėvų autoriteto nebuvimas.
4. Žemas domėjimosi lygis neformalia veikla, prasta draugų įtaka, disciplinos nebuvimas įtakoja labai menkus gyvenimo siekius, darbininkiškų profesijų pasirinkimą, minimalų išsilavinimą. Moksleivių, gyvenančių socialinės rizikos šeimose, pažangumas žemas. Daugelis paauglių mokosi žemiau nei vidutiniškai.
5. Pagal gautus statistinius duomenis, galima teigti, kad šeima mažai įtakoja paauglių, iš socialinės rizikos šeimų, profesinį apsisprendimą.
6. Išanalizavus gautus tyrimo rezultatus paaiškėjo, kad profesinis apsisprendimas yra individualus vidinis asmens veiksmas, kurį vienodai įtakoja tiek vidinės tiek išorinės sąlygos, nes abu faktoriai turi vienodą statistinį reikšmingumą. Hipotezė, kad tikėtina, kad paauglių, iš socialinės rizikos šeimų, profesinis apsisprendimo didesnę reikšmę turi vidiniai profesinio apsisprendimo veiksniai, nei išoriniai, paneigta.

REKOMENDACIJOS

Siekiant formuoti teisingą paauglių (16 – 18 metų), iš socialinės rizikos šeimų, profesinio pasirinkimo ir jo suvokimo plėtotę, siūloma:

1. Valstybė turėtų skirti daugiau dėmesio ir lėšų socialinės rizikos šeimose augančių vaikų socializacijai, karjeros mokymams.
2. Formuoti pedagogų ir tėvų nuostatas, kad kiekvienas paauglys, nepriklausomai nuo jo socialinės padėties, turi būti vienodai svarbus ir negali būti išskiriamas arba kaip nors kitaip vertinamas, kad jis turi lygias teises į mokslus, lyginant su bendraamžiais, priklausomai nuo jo mokymosi rezultatų. Šeimos, mokyklos ir kitų socialinių grupių parama paaugliams renkantis profesiją padeda geriau suformuoti ir išvystyti savo profesinį tapatumą, todėl intervencijos, susijusios su karjeros planavimu, turi įtraukti tėvų ir mokytojų bendradarbiavimą ir aktyvią paramą paaugliams.
3. Pedagogai turėtų pastoviai informuoti tėvus apie paauglio mokymosi, socializacijos proceso rezultatus, raginti tėvus įsijungti ir dalyvauti mokyklos gyvenime, dalyvauti įvairiuose projektuose, skatinančiuose visapusišką paauglio lavinimą(si), gerinti profesinio informavimo sistemą.
4. Organizuoti ir rengti specialius profesinio informavimo seminarus socialinės rizikos šeimoms.
5. Ugdymo įstaigų administracija turėtų skatinti pedagogus domėtis metodologijomis ir užtikrinti dalyvavimą seminaruose paauglių, augančių socialinės rizikos šeimose, profesinio orientavimo, bei skleisti įgytą patirtį savo kolegų tarpe.

LITERATŪRA

- 1) Adamonienė R., Daukilas S., Krikščiūnas B., Maknienė I., Palujanskienė A. (2001). Profesinio ugdymo pagrindai. Vilnius: Petro Ofsetas.
- 2) Augienė D. (2009). Karjera: nuo profesijos pasirinkimo iki profesinės veiklos organizacijoje. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
- 3) Babbie E. (2001) Thepracticeofsocialresearch.Colifornia.Wadsworth.
- 4) Bajoriūnas Z. (1997). Šeimos edukologija: vadovėlis (aukštųjų mokyklų studentams). Vilnius: Jošara
- 5) Bartnikienė Z., Paurienė L. (1989). Padėkime mokiniams pasirinkti profesiją. Kaunas: Šviesa.
- 6) Beresnevičienė D. (1990). Diferencijuotas profesinis orientavimas mokykloje : (metodinės rekomendacijos). Vilnius:Lietuvos Respublikos kultūros ir švietimo ministerija. Pedagogikos mokslinio tyrimo institutas.
- 7) Beresnevičienė D. (1995). Nuolatinis mokymasis Lietuvoje (psichologiniai pagrindai): Monografija. – Vilnius: Pedagogikos institutas
- 8) Berns, R. M. (2009). Vaiko socializacija: šeima, mokykla, visuomenė. Vilnius: Poligrafija ir informatika
- 9) Burton, J. (1990). Conflict: HumanNeedsTheory(vol. 2 oftheConflictSeries). Landon: Macmillan
- 10) Carrabine, E, Iganski, P, Lee, M, Plummer, K, South N. (2004) Criminology: A sociologicalintroducion. Newyork: Routldge
- 11) Civinskas R. Levickaitė V. Tamutienė I. (2006). Vengiančių lankyti mokyklą vaikų problemos ir poreikiai: monografija. Vilnius: Garnelis
- 12) Čekanavičius, V.; Murauskas, G. (2004.). Statistika ir jos taikymai II. Vilnius, p. 268.
- 13) Dreikurs R. (2004) Laimingi vaikai. Vilnius: Vaga
- 14) Ferry N. M.(2006).
FactorsInfluencingCareerChoicesofAdolescentsandYoungAdultsinRuralPennsylvania//ResearchinBrief. Vol.44(3)
- 15) Gaigalienė M. (1998) Moksleivių rengimo šeimai socialiniai pedagoginiai parametrai: Daktaro disertacija : Socialiniai mokslai, edukologija (07S) / Vilniaus pedagoginis universitetas. Vilnius

- 16) Guščinskienė, J., Kondrotaitė, G. (2006). Socialinės rizikos šeimų problemos: Pagėgių savivaldybės atvejo studija. [Žiūrėta 2013 08 14]. Prieiga per internetą: <http://www.ebiblioteka.lt/resursai/LMA/Filosofija/Fil64/Fil64_09.pdf>
- 17) Ignatavičienė S., Žukauskienė R. Rizikos grupės vaikai. Vilnius, 1999.
- 18) Jovaiša L. (1981). Asmenybė ir profesija. Kaunas: Šviesa.
- 19) Jovaiša L. (1999) Profesinio konsultavimo psichologija. Agora. Vilnius
- 20) Jovaiša, Leonas, Pedagogikos terminai Kaunas : Šviesa, 1993. Kregždė. Kaunas : Šviesa, 1988.
- 21) Kaplan L. (1995). Working with Multiproblem Families. Lexington, MA: LexingtonBooks
- 22) Kerig P.K. PhDEditor (2005). Implications of Parent – child Boundary Dissolution for Developmental Psychopathology “Who Is the Parent and Who Is the CHILD?”
- 23) Kregždė S. (1988). Profesinio kryptingumo formavimosi psichologiniai pagrindai : monografija. Kaunas: Šviesa
- 24) Kučinskienė R. (2003). Ugdymo karjerai metodologija. Klaipėda
- 25) Kviesulytė (2004) Homoseksualioje auginančioje vaikus šeimoje išskylančios problemos, susijusios su tėvų pasirinktu homoseksualių gyvenimo būdu. Vaikas ir šeima bendruomenėje: Konferencija 2004 11 01 medžiaga. Vilnius: VPU
- 26) Kvietkienė G. (2005). Pozityvioji socializacija. Vilnius: VPU
- 27) Kvietkienė G. (2000) Socializacijos pedagogika. Įvadas į socialinę pedagogiką. Vilnius. Baltijos kopija.
- 28) Leliūgienė, I. (2003). Socialinio pedagogo (darbuotojo) žinynas. Kaunas: Technologija.
- 29) Leliūgienė I. (2002). Socialinė pedagogika. – Kaunas: Technologija
- 30) Lemme B.H. (2003). Suaugusiojo raida. Kaunas: Poligrafija ir informatika.
- 31) Leonavičius J. (1996). Stojimo į aukštąją mokyklą faktorių ir motyvų kaita. Socialiniai mokslai šiuolaikinei Lietuvai. Kaunas.
- 32) Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas(2006). Vilnius. [Žiūrėta 2013 09 05]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=270342&p_query=&p_tr2=>>
- 33) Lietuvos Respublikos šeimos politikos koncepcija(2008). Vilnius. [Žiūrėta 2013 09 04] Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=5477&p_k=1>
- 34) Miškinis K. (2003). Šeima žmogaus gyvenime. Kaunas: Aušra
- 35) Paulavičius K. B. (2002). Darbo rinka. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas
- 36) Petkevičiūtė N. (2006). Karjeros valdymas : asmeninė, individualioji perspektyva: mokomoji knyga. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla
- 37) Petrauskaitė R. (1996). Psichopedagogika profesijos pasirinkimui. – Vilnius: Žodynas

- 38) Petrulytė A. (2003) Jaunesniojo paauglio socialinė raida. Vilnius
- 39) Pėžaitė, R., Brazienė, R.(2004). Deviacinių reiškinių Lietuvos kaime teoriniai aspektai. Žiūrėta 2013 06 27]. Prieiga per internetą<http://www.asu.lt/jaunasis_mokslininkas/smk_2004/Pletra/Pezaitė_Raimonda.htm >
- 40) Pileckaitė – Markovienė, M., Lazdauskas, T. (2007). Šeima ir tėvų globos netekusio vaiko raida. Vilnius: Vaga
- 41) Psichologijos žodynas (1993). Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
- 42) Ralys K. (2009). Rengimo šeimai pagrindai . Profesionalų ir bendruomenės praktika, rengiant jaunimą šeimai. Metodinė medžiaga Socialinės pedagogikos ir socialinio darbo studentams. VPU. Vilnius.
- 43) Vilija Stanišauskienė. Rengimosi karjerai proceso socioeducaciniai pagrindai. Monografija. Kaunas. Technologija 2004 Kauno technologijos universitetas.
- 44) Vaičiulienė A. (2004) Paauglio psichologija: : vadovėlis aukštųjų mokyklų studentams Vilnius: Presvika
- 45) Valickas G. (1997). Psichologinės asocialaus elgesio ištakos. – Vilnius: Lietuvos teisės akademija
- 46) Virbalinė A. ir Žebrauskaitė A. (2007) Socialinio darbuotojo tarpininko vaidmuo dirbant su rizikos grupės vaikais. Klaipėda: sveikatos ir socialinių mokslų taikomieji tyrimai: sandūra ir sąveiką, 1 (3)
- 47) Zunker V. G. (1998). Career Counselling: Applied Concepts of Life Planning (5 thed.) Brooks/ Cole Publishing Company: Pacific Grove.
- 48) Žibaitis R.(1995). Šeima ir asmenybės ugdymas. – Vilnius: Vilma
- 49) Žukauskienė R. (2002). Raidos psichologija. – Vilnius: Margi raštai
- 50) Žukauskienė R. (2012). Raidos psichologija: integruotas požiūris. Vilnius

PRIEDAI

ANKETA

Mielas moksleivi !

Profesijos pasirinkimas atsakingas ir svarbus žingsnis Tavo gyvenime. Todėl prašau atsakyti į anketoje pateiktus klausimus. Tavo atsakymai padės išsiaiškinti pagrindinius veiksnius, kurie lemia būsimos profesijos pasirinkimą. Anketa anonimiška. Atsakymus pažymėk - ✓.

1. KAS YRA KARJERA? (rašyk)

.....
.....
.....
.....

2. KOKĮ IŠSILAVINIMĄ NORĖTUM ĮGYTI ?

Nr.	Išsilavinimo pavadinimas
1.	vidurinį
2.	vidurinį su profesine kvalifikacija
3.	aukštąjį neuniversitetinį (kolegija)
4.	aukštąjį universitetinį

3. KODĖL BŪTENT TOKĮ IŠSILAVINIMĄ NORĖTUM ĮGYTI?.....

.....
.....

4. AR DALYVAUJI UŽKLASINĖJE VEIKLOJE? JEI TAIP, TAI KOKIOJE?

Nr	Veiklos pavadinimas
1.	Choras (dainavimas)
2.	Dailės
3.	Šokiai
4.	Teatro
5.	Sporto (krepšinio, futbolo, tinklinio, rankinio ir t.t.)
6.	Užsienio kalbų būrelis
7.	Informatikos
8.	Literatų
9.	Kita (Įrašyk)..... ....
10	Nedalyvauju

5. JEI NEDALYVAUJI UŽKLASINĖJE VEIKLOJE , TAI KODĖL?

Nr.	Teiginys
1.	Neturiu mėgstamos veiklos.
2.	Nesu nusprendęs kokia veikla norėčiau užsiimti.
3.	Tam reikia nemažai pinigų.
4.	Nepritaria tėvai.
5.	Įtakoja draugų nuomonė.
6.	Nežinau kur vyksta tokie užsiėmimai, kuriuos norėčiau lankyti.
7.	Neturiu tam laiko
8.	Trūksta informacijos apie būrelius
9.	Nepatogi vieta, nėra transporto
10.	Turiu įdomesnės veiklos
11.	Kita.....

6. AR UŽKLASINĖ VEIKLA TAU PADEDA / PADĖTŲ APSISPŖĘSTI DĖL BŪSIMOS PROFESIJOS PASIRINKIMO?

Nr.	Teiginys
1.	Taip. Kodėl? (Parašyk savo nuomonę)..... ....
2.	Ne. Kodėl? (Parašyk savo nuomonę)..... ....
3.	Nežinau

7. AR ESI NUSPRENDĘS KOKIĄ PROFESIJĄ NORĖTUM STUDIJUOTI?

Nr.	Teiginys
1.	Esu tvirtai apsisprendęs.
2.	Renkuosi iš 2-4 specialybių, kurias labiausiai norėčiau studijuoti.
3.	Sprendžiu, ar, pasibaigus mokslo metams, toliau siekti išsilavinimo, ar pradėti dirbti
4.	Sprendžiu, ar, pasibaigus mokslo metams, pradėti dirbti ir neakivaizdžiai siekti išsilavinimo.

8. JEI ESI APSISPRENDĘS, TAI ĮVARDINK KOKIĄ (KOKIAS) SPECIALYBĘ (- ES) NORĖTUM ĮGYTI?

KODĖL?.....

.....
.....
.....

9. KOKIE ASMENYBĖS BRUOŽAI (SAVYBĖS) YPAČ REIKALINGI TAVO PASIRINKTOS PROFESIJOS ATSTOVUI? (Išvardink)

.....
 .....

10. AR TU TURI IŠVARDINTAS SAVYBES?.....

.....

11. KOKIU BŪDU RUOŠIESI BŪSIMAI PROFESINEI VEIKLAI?

Nr.	Teiginys	Dažnai	Retai	Niekada
1.	Renku ir sisteminu žinias reikalingas profesijai.			
2.	Stengiuosi įgyti reikalingų įgūdžių			
3.	Lavinus asmenines savybes			
4.	Stebiu šios profesijos atstovų veiklą			
5.	Stengiuosi gerai mokytis			
6.	Svajoju ir bandau įsivaizduoti, kaip man pavyktų įgyvendinti šią veiklą ir šios veiklos reikalavimus			
7.	Bandau susipažinti su žmonėmis, kurie yra įgiję šią profesiją			
8.	Dalyvauju išvykose į įmones, įstaigas			
9.	Individualiai konsultuojuosi su karjeros konsultantu			
10.	Kita.....			

12. KOKIAIS INFORMACINIAIS ŠALTINIAIS DAŽNIAUSIAI NAUDOJIESI NORĖDAMAS DAUGIAU SUŽINOTI APIE NORIMĄ STUDIJUOTI PROFESIJĄ?

Nr.	Informaciniai šaltiniai	Dažnai	Retai	Niekada
1.	Iš lankstinukų			
2.	Iš internetinių svetainių			
3.	Iš televizijos			
4.	Žiūrėdamas vaizdo medžiagą			
5.	Iš knygų			
6.	Iš Aikos internetinės svetainės			
7.	Iš radijo			
8.	Iš reklaminių skelbimų			
9.	Iš laikraščių, žurnalų			
10.	Kita.....			

13. KAS TAU DARO DIDŽIAUSIĄ ĮTAKĄ RENKANTIS PROFESIJĄ?

Nr.	Teiginys	Didelė įtaka	Maža įtaka	Nedaro įtakos
1.	Tėtis			
2.	Mama			
3.	Brolis, sesuo			
4.	Giminaičiai			
5.	Draugai			
6.	Klasės auklėtojas			
7.	Psichologas			
8.	Mokytojai			

9.	Socialinis pedagogas			
10.	Karjeros konsultantas			
11.	Kita.....			

14. KAS TAU SVARBIAUSIA RENKANTIS PROFESIJĄ?

Nr.	Teiginys	Svarbu	Iš dalies svarbu	Nesvarbu
1.	Galimybė kilti „karjeros laiptais“			
2.	Būsimo atlyginimo dydis			
3.	Profesijos populiarumas			
4.	Geros darbo sąlygos			
5.	Mokytojų įtaka			
6.	Mokymosi rezultatai			
7.	Noras būti savarankiškam			
8.	Tėvų, giminaičių nuomonė			
9.	Šeimos tradicijos			
10.	Draugų, pažįstamų patarimai			
11.	Įstojimo sąlygos			
12.	Svarbiausia įgyti specialybę			
13.	Studijų kaina			
14.	Studijos būtų arčiau namų			
15.	Materialinė šeimos padėtis			
16.	Kad būtų lengva mokytis			
17.	Sveikata			
18.	Stereotipas, dėl tik moterims ar tik vyrams tinkamų profesijų			
19.	Noras būti finansiškai nepriklausomam			
20.	Mokomieji dalykai, kurie sekasi			
21.	Užklasinė veikla (būreliai)			
22.	Fakultatyviniai užsiėmimai			
23.	Charakterio savybės			
24.	Profesijos pažinimas			
25.	Temperamentas			
26.	Susidomėjimas pasirinkta profesija			
27.	Reikiamų gebėjimų turėjimas			
28.	Tėvų lūkesčiai			
29.	Perspektyvi galimybė įsidarbinti po studijų			
30.	Draugų, pažįstamų pavyzdys			

15. KAS APSUNKINA GALIMYBĘ APSISPŖĘSTI DĖL BŪSIMOS PROFESIJOS?

Nr.	Teiginys	Svarbu	Iš dalies svarbu	Nesvarbu
1.	Turi mažai informacijos apie specialybes			
2.	Nežinai, ką daryti, norint apsispręsti dėl profesijos			
3.	Tėvų nurodymai, ką turiu studijuoti			
4.	Mokytojų nurodymai kokius egzaminus laikyti.			
5.	Sunku apsispręsti savarankiškai			
6.	Nežinau savo individualių savybių			
7.	Skiriu per mažai laiko apsisprendimui			
8.	Šeimos finansinė padėtis			
9.	Mokymosi rezultatai			
10.	Geografinė padėtis (mokymosi įstaigos per toli nuo namų)			
11.	Sveikata			
12.	Didelė studijų programų pasiūla, sunku išsirinkti			
13.	Pomėgių negaliu suderinti su profesija			
14.	Apsisprendimą lems egzaminų rezultatai			
15.	Nepataria tėvai			
16.	Neigiamas tėvų požiūris į išsilavinimą			
17.	Neigiamas draugų, pažįstamų požiūris į išsilavinimą			
18.	Nepasitikėjimas savimi			

16. AR PASIRINKAI MOKYMOŠI INSTITUCIJĄ, KURIOJE NORĖTUM STUDIUOTI?

(Jei „TAIP“ – atsakyk į 17 klausimą, jei „NE“ – 18 klausimą)

Nr.	Teiginys
1.	Taip
2.	Ne

17. KODĖL PASIRINKAI BŪTENT ŠITĄ MOKYMOŠI INSTITUCIJĄ?

Nr.	Teiginys	Svarbu	Iš dalies svarbu	Nesvarbu
1.	Suteikiamas bendrabutis			
2.	Mokama stipendija			
3.	Geros mokymosi sąlygos			
4.	Kvalifikuoti dėstytojai			
5.	Institucijos prestižas			
6.	Trumpa studijų trukmė			
7.	Didelė studijų programų pasiūla			
8.	Studijų metu daug praktinių užsiėmimų			
9.	Netoli namų			
10.	Studijų kaina			
11.	Įstojimo sąlygos			
12.	Rekomenduoja mokytojai			
13.	Pataria tėvai, giminaičiai			

14.	Draugų, pažįstamų nuomonė			
-----	---------------------------	--	--	--

18. KAIP TAVO TĖVAI, ŠEIMOS NARIAI PADEDA APSISPŪSTI DĖL BŪSIMOS PROFESIJOS?

Nr.	Teiginys	Dažnai	Retai	Niekada
1.	Brolis, sesuo pasakoja, kaip rinkosi profesiją.			
2.	Tėvai domisi, kokios yra paklausios profesijos darbo rinkoje.			
3.	Pataria rinktis profesiją pagal savo pomėgius.			
4.	Tėvai pasakoja, kaip jie rinkosi profesiją.			
5.	Kalbame apie profesijų įvairovę			
6.	Nurodo kokią konkrečią profesiją turiu įgyti.			
7.	Nori, kad savarankiškai apsispręščiau.			
8.	Pataria įsivertinti savo mokymosi rezultatus.			
9.	Pataria atsižvelgti į savo gebėjimus.			
10.	Kita.....			

19. KOKS TAVO TĖVŲ IŠSILAVINIMAS?

Nr.	Išsilavinimo pavadinimas
1.	Pradinis
2.	Pagrindinis
3.	Vidurinis
4.	Pagrindinis ar vidurinis su profesine kvalifikacija
5.	Aukštasis

20. ĮSIVERTINK SAVO MOKYMO SI REZULTATUS.

Nr.	Mokymosi rezultatas
1.	Labai blogai (2-3)
2.	Blogai (4-5)
3.	Vidutiniškai (6 -7)
4.	Gerai (8 - 9)
5.	Puikiai (10)

21. KOKIA TAVO LYTIS?

☐	Moteris
☐	Vyras

22. KIEK TAU METŲ?

(Įrašyk).....

23. KURIOJE KLASĖJE MOKAISI?

(Įrašyk).....

AČIŪ UŽ ATSAKYMUS!